

Economisch-Statistische Berichten

Prof. Dr Mr F. de Vries

★

Drs A. de Wit

Het Deltaplan

★

Dr J. Wemelsfelder

Benelux als voorbeeld van economische
aanpassing

★

Dr Ir A. Maris

Agrarische bevolkingsdruk in Europa

★

J. Teyssen

Regeling van het afbetalingskrediet
in België?

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1933

WOENSDAG 23 JUNI 1954

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPIJSTRAAT 172

AMSTERDAM

Safeloketten

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

ASSELBERGS' IJZERINDUSTRIE- EN HANDELMAATSCHAPPIJ N.V.,

gevestigd te Bergen op Zoom.

UITGIFTE van

f 500.000.- gewone aandelen aan
toonder (desgewenst op naam), in
stukken van f 1000.- nominaal,
voor de helft delende in de resul-
taten van het boekjaar 1954 en
ten volle delende in de resultaten
van de volgende boekjaren.

De ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving
op bovenvermelde aandelen, uitsluitend voor houders
van gewone aandelen, openstellen op

VRIJDAG, 2 JULI 1954

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

ten kantore van

DE TWENTSCHE BANK N.V.
te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, en

VAN MIERLO EN ZOON N.V.

te Breda en Bergen op Zoom,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 22 Juni 1954.
Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de
kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.
VAN MIERLO EN ZOON N.V.

AMSTERDAM
BREDA

,22 Juni 1954.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende
functies. Het aantal reacties, dat deze annonces
tengevolge hebben, is doorgaans uitermate
bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen
grote instelling is, die dit blad niet regelmatig
ontvangt en waar het niet circuleert!

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE

DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Binnenkort vacceert de functie van:

DIRECTEUR

VAN HET PLANBUREAU SURINAME

(STANDPLAATS PARAMARIBO)

Het is de bedoeling dat de Directeur van het Planbureau
tevens optreedt als Financieel-Economisch Adviseur van
de Landsregering van Suriname.

Aan deze functie is een met de belangrijkheid daarvan
overeenkomende bezoldiging verbonden. Voor de vervul-
ling hiervan is gedacht aan iemand, die zowel economisch
als technisch geschoold is en in beide gebieden over de
nodige ervaring beschikt dan wel een ingenieur (bij voor-
keur civiel-ingenieur) met ervaring op financieel-econom-
isch gebied of een econoom met technische ervaring.
Indiensttreding bij voorkeur op of omstreeks 1 Aug. 1954.

Inlichtingen worden gaarne verstrekt door de Gecommit-
teerde voor Surinaamse Zaken of door Prof. Dr. R. A. J.
van Lier, beiden: Surinamehuis, Alexander Gogelweg 2,
's-Gravenhage, telefoon 323980.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Prof. Dr Mr F. de Vries

Prof. Dr Mr F. de Vries heeft 18 Juni jl. zijn afscheidscollege gegeven als hoogleraar in de economie in de juridische faculteit van de Universiteit van Amsterdam. Een academische loopbaan, aangevangen in 1913 bij de oprichting van de, toenmalige, Nederlandsche Handelshoogeschool werd daarmee afgesloten. Een dienst van 41 jaren aan het economisch hoger onderwijs over welke importantie geen meningsverschil bestaat.

Dit is gebleken bij het afscheid, waar huidige en vroegere collega's, leerlingen en oud-leerlingen en velen die met hem samenwerken bij de vormgeving aan de economische werkelijkheid eenparig hun respect hebben betuigd. De redactie van „E.-S.B.” neemt, tot haar vreugde, geen afscheid van het medelid van vele jaren; zij sluit bij de hulde hem gebracht zich echter gaarne aan.

Prof. De Vries heeft als eerste in Nederland een leerstoel in de economie bezet als centrale plaats in een specifieke economische opleiding; geruime tijd was hij de enige figuur op een dergelijke kathedra. Hij is daarbij een „good monopolist” geweest, om met Marshall te spreken. De wijze, waarop hij door voortdurend ernstig onderzoek en nadenken het doceren in de economische wetenschap heeft verdiept, geeft voet aan Schumpeters befaamd geworden stelling, dat het monopolie de vooruitgang ten goede kan komen. Trouwens, heeft De Vries niet zelf in een artikel in dit tijdschrift — in 1947 — neergeschreven: „Dat vooruitgang alleen mogelijk zou zijn onder de druk der mededinging is een stelling, die nauwelijks weerlegging meer behoeft”.

Veertig jaar lang heeft hij zich ingespannen om leerlingen te kweken en dat met een dergelijk welslagen dat het aantal van zijn leerlingen, dat leerstoelen in de economische wetenschappen bezet, in de tientallen loopt. Daarbij was de gedachte aan „filiaalvorming” verre. De Vries heeft steeds getracht gelijkvormigen op te leiden, niet gelijkvormigen. Hierover is eenstemmigheid; wat werd bijgebracht is een werkwijze en een geesteshouding tegenover de problemen. Zoals de aftredende hoogleraar zelf bij zijn afscheid zeide: de kern van de wetenschap is de integriteit van het denken.

Van deze openheid, voor wat waarnemen en nadenken konden leren, heeft het werk van De Vries getuigd. Voortdurend is hij bedacht geweest op de aanvulling van het theoretisch instrumentarium; daarbij behield hij de traditie van Nederland als kruispunt van wetenschappelijke stromingen. Aan de kennis van de Oostenrijkse leer, die bij zijn optreden overheerste, voegde hij de grote Angelsaksische schrijvers toe. De klassieken, Ricardo vooral, werden herlezen, doch de klemtoon werd gelegd op Marshall. De nieuwe stromingen in prijsleer en institutionalisme, zoals deze de laatste twee decennia in de Verenigde Staten werden ontwikkeld, volgde hij nauwkeurig. Al deze facetten werden, tot een wel geproportioneerd geheel gevoegd, de wordende econoom meegegeven.

Steeds sterker kwam daarbij in de loop der jaren het inzicht, dat de econoom moet zijn doordringen van het belang van de economische orde. De wijzigingen in de bouw en samenhang der economische organisatievormen hebben De Vries in sterke mate geboeid. De afscheidsrede, een aperçu van de economische problematiek, liet de noodzaak van bestudering van de economische orde nogmaals zonneklaar blijken.

De oproep tot voortgaande bestudering, die het slot van de afscheidsrede vormde, is door de leerlingen geanticipeerd door de oprichting van de „Prof. F. de Vriesstichting”. Deze heeft ten doel vooraanstaande economen uit binnen- en buitenland op gezette tijden uit te nodigen tot het houden van een reeks voordrachten over een onderwerp uit het gebied van de economische wetenschap. Deze voordrachten zullen worden gepubliceerd onder de naam „F. de Vries lectures”.

De redactie prijst zich, intussen, gelukkig dat van de visie van F. de Vries zelve in de kolommen van dit blad reeds meermalen is gebleken. „Jaren van overgang”, geschreven in 1941, geeft in zeer bondige vorm een ontwikkelingsbeeld, dat het herlezen waard zal blijven.

Ook van deze plaats wil de redactie een gerespecteerd vriend gelukwensen, dat hij de officiële grens van het otium zo vol geestkracht heeft mogen bereiken.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Prof. Dr Mr F. de Vries	487	Regeling van het afbetalingskrediet in België?, <i>door J. Teyssen</i>	500
Het Deltaplan, <i>door Drs A. de Wit</i>	489	Geld- en kapitaalmarkt, <i>door Drs J. C. Brezet</i>	501
Benelux als voorbeeld van economische aan- passing, <i>door Dr J. Wemelsfelder</i>	492	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Mei 1954, <i>door Dr L. Delmotte</i>	502
Agrarische bevolkingsdruk in Europa, <i>door</i> <i>Dr Ir A. Maris</i>	496	Statistiek en : Bankstaten	504

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries;
C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs A. DE WIT, Het Deltaplan.

Op de jaarlijkse algemene vergadering van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel zijn de prae-adviezen behandeld van Ir A. G. Maris over „Het waterstaatkundig aspect van het Deltaplan”, van Prof. Dr J. Tinbergen over „Het economisch aspect” en van Prof. G. H. L. Zeegers over „Het planologisch en sociologisch aspect”. Ir Maris heeft het Deltaplan en het plan, bestaande uit ophogen en verzwaren van bestaande dijken, vergeleken t.a.v. de veiligheid en de secundaire gevolgen (landbouw, visserij, industrie, verkeer, recreatie). Prof. Tinbergen heeft, teneinde de voor- en nadelen van het Deltaplan tot uitdrukking te brengen, in zijn prae-advies een proeve van een economische balans van het Deltaplan en de plannen tot dijkverhoging gegeven. De waarde der grotere veiligheid is als sluitpost opgenomen, omdat deze zeer moeilijk rechtstreeks is te ramen. Aangezien de gedachten omtrent een toekomstige planologische en sociologische vormgeving van het rampgebied nog niet ten volle zijn gerijpt, beperkte Prof. Zeegers zich in hoofdzaak tot een beschouwing over de interdependentie tussen sociologisch en planologisch opbouwwerk. In dit artikel worden de prae-adviezen en de discussies weergegeven.

Dr J. WEMELSFELDER, Benelux als voorbeeld van economische aanpassing.

Schrijver komt in dit artikel tot de conclusie, dat de diagnose van het economisch aanpassingsproces in België hierop neerkomt, dat noch de hoge lonen in België, noch de lage lonen elders de oorzaak van enkele economische spanningen vormen, doch dat er van een min of meer onontkoombaar structuurveranderingsproces sprake is, dat geaccentueerd werd door de disproportionele ontwikkeling in de loonverhoudingen tussen consumptiegoederenindustrie en investeringsgoederenindustrie. Indien men in de Belgische consumptiegoederenindustrie een lager loonniveau zou hebben willen accepteren, zou de totale Belgische welvaart hoger zijn geweest. Niet alleen een star loonniveau oefent een ongunstige invloed uit op de totale welvaart, maar ook een geringe beweeglijkheid van de productiefactor arbeid.

Dr Ir A. MARIS, Agrarische bevolkingsdruk in Europa.

Europa heeft de afgelopen anderhalve eeuw naast een ongekende bevolkingsgroei een zeer krachtige ontwikkeling van de bestaansmogelijkheden te zien gegeven. Deze ontwikkeling is gepaard gegaan met een massale emigratie naar overzeese gebieden en een niet minder grote verhuizing van mensen binnen Europa van het platteland naar de steden. De balans opmakend van deze groei en verschuivingen, constateert men, dat in Zuid- en vooral Oost-Europa de economische ontwikkeling ver is achtergebleven bij de bevolkingsgroei en dat in vrijwel alle landen van Europa — een uitzondering vormen Engeland en Frankrijk — de migratie van het land naar de steden onvoldoende is geweest. Deze landen onderkennen de gevolgen van een te grote agrarische bevolkingsdichtheid, nl. te kleine bedrijven, een aanzienlijke agrarische onderemployment en uiteindelijk een lage productie per werker. Het vraagstuk van een te grote agrarische bevolkingsdichtheid is ook daarom zo ernstig, omdat een te grote dichtheid remmend werkt op een verbetering van de productie-omstandigheden en van de productie-

techniek. Als middelen om de agrarische bevolkingsdruk te verlichten noemt schrijver: een grotere afvloeiing van agrarische jongeren uit de landbouw, o.a. door een intensieve voorlichting betreffende school- en beroepskeuze en een sanering van de bedrijfsgrootte en andere productie-omstandigheden.

J. TEYSSEN, Regeling van het afbetalingskrediet in België?

Dit artikel sluit aan op dat, hetwelk verschenen is in „E.-S.B.” van 16 Juni jl. onder de titel „Het afbetalingskrediet in België”. Schrijver stelt vast dat, wanneer de kostenbesparing door de financieringsmaatschappijen geschiedt ten koste van het onderzoek bij de debiteur, bijna automatisch de onkosten verbonden aan de dubieuze debiteuren sneller oplopen dan de daling van de vaste kosten. Ten aanzien van het afbetalingskrediet wordt in het algemeen op de volgende wantoestanden gewezen: de buitengewoon hoge rentetarieven, het oneerlijke optreden van acquireurs, de voor de verkoper of financier beschermende clausules in de contracten. Het wetsontwerp, dat vóór de laatste Kamerontbinding werd neergelegd, beoogde een regeling van het afbetalingskrediet. Het stelde enige bepalingen vast, die ieder contract inzake afbetalingskrediet moet bevatten. Het verleende aan de Koning de macht om de maximumduur van het krediet, alsmede het minimumvoorschot te bepalen; de ontbinding van de overeenkomst werd geregeld; het vervreembare gedeelte van het loon werd op maximaal 1/5 gesteld; ten slotte werd het gebruik van geaccepteerde wissels in afbetalingszaken beperkt tot de gevallen waarin de koper handelaar is. Het thans bij de Senaat neergelegde wetsvoorstel gaat in grote lijnen dezelfde richting uit als het voorgaande wetsontwerp.

— SOMMAIRE —

Drs A. DE WIT, Le Plan du Delta.

Le 17 courant la „Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel” a tenu son assemblée générale annuelle, au cours de laquelle M. A. G. Maris, le Professeur Dr J. Tinbergen et le Professeur G. H. L. Zeegers ont traité du Plan de Delta (endiguement des bras de mer). Cet article reproduit le texte des avis préliminaires et des discussions.

Dr J. WEMELSFELDER, Benelux, exemple d'adaptation économique.

L'intégration économique nécessite un processus d'adaptation. L'auteur analyse un processus semblable d'adaptation économique en se basant sur l'exemple de la Belgique.

Dr Ir A. MARIS, Surpopulation agricole en Europe.

L'auteur donne un aperçu de la surpopulation agricole en Europe et cite ensuite quelques moyens permettant d'alléger celle-ci.

J. TEYSSEN, Règlement du crédit à tempérament en Belgique?

Cet article fait suite à celui qui a été publié dans l'„E.-S.B.” du 16 courant, sous le titre „Le crédit à tempérament en Belgique”. Après avoir émis quelques observations sur la rentabilité des sociétés de financement, l'auteur recherche s'il y a lieu de réglementer le crédit à tempérament en Belgique.

Het Deltaplan

Nederland is door de watersnood van 1 Februari 1953 opgeschrikt. Het was en is niet veilig achter zijn dijken en duinen. Volgens deskundige analyses moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat in de toekomst nog hogere stormvloedstanden optreden dan die in de rampnacht. Maatregelen ter verhoging van de veiligheid zijn dus geboden. Voor de beantwoording van de vraag, welke waterstaattechnische voorzieningen nu dienen te worden getroffen, werd het advies gevraagd van een daartoe op 21 Februari 1953 ingestelde commissie. Deze Deltacommissie heeft in haar op 27 Februari 1954 uitgebrachte derde interim-rapport het zgn. Deltaplan voorgesteld, een plan dat door zijn betekenis en gevolgen bijzondere belangstelling geniet.

Het stond dan ook tevoren reeds vast, dat de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel een groot succes zou oogsten door dit plan tot onderwerp van bespreking op haar, vorige week te Maastricht gehouden, jaarlijkse algemene vergadering te kiezen, temeer waar zij bovendien drie deskundige prae-adviseurs bereid had gevonden dit onderwerp te behandelen. Deze prae-adviseurs, Ir A. G. Maris, Prof. Dr J. Tinbergen en Prof. G. H. L. Zeegers, hebben achtereenvolgens het waterstaatkundig aspect, het economisch aspect, en het planologisch en sociologisch aspect van het Deltaplan aan een beschouwing onderworpen.

Het waterstaatkundig aspect.

Ir Maris heeft het Deltaplan en het plan, bestaande uit ophogen en verzwaren van bestaande dijken, vergeleken t.a.v. de veiligheid en t.a.v. de secundaire gevolgen (landbouw, visserij, industrie, verkeer, recreatie).

Bij Plan I (dijkverhogen) moeten over ruim 700 km de bestaande dijken worden verhoogd en verzaaid, een kostbaar, langdurig en weinig bevrediging schenkend werk. Het betekent, dat dijkbebouwing, woningen en bedrijven waar dit mogelijk is moeten verdwijnen, dat talrijke kunstwerken moeten worden herbouwd, dat veel cultuurgrond (ca 2.500 ha) in beslag moet worden genomen en voorts, dat men dan ruim 700 km dijk moet onderhouden. Plan II (Deltaplan) kent 20 à 30 km in hoofdzaak nieuwe dijk. Bij dit plan ontstaat, door het handhaven van de bestaande dijken, een betrouwbare tweede waterkering. Alleen via de Rotterdamsche Waterweg kan de zee binnenkomen en via Noord en Kil het grote bekken der afgesloten zee-armen vullen; gevaarlijke waterstanden zullen evenwel niet meer optreden, zelfs niet als een storm gepaard zou gaan met hoog oppervlaktewater. Zou een der afsluitdammen doorbreken, dan zou er geruime tijd nodig zijn om het bekken der afgesloten zee-armen te vullen tot een voor de bestaande dijken gevaarlijke hoogte, een tijd die langer zal zijn dan de duur van de storm. Een gevaar van de huidige toestand en ook een gevaar, dat Plan I niet wegneemt, is dat der oevervallen. Afsluiten van de zee-armen maakt hieraan wel een eind, omdat het een eind aan de stromingen maakt. Nog een factor van betekenis voor de veiligheid is, dat het ophogen en verzwaren van de dammen — mocht dit in de toekomst noodzakelijk blijken — eenvoudig is, terwijl het verhogen en verzwaren van 700 km verhoogde dijk (met de dan hierop wederom gegroeide historische rechten) zó bezwaarlijk zal zijn dat men dan toch tot afsluiting zal besluiten. De conclusie uit het bovenstaande

is: Plan II (afsluiten) geeft belangrijk meer veiligheid dan Plan I (ophogen).

Met betrekking tot de secundaire gevolgen heeft Ir Maris er op gewezen, dat Plan II op revolutionaire wijze in het bestaande ingrijpt (bij Plan I verandert er, buiten de dijken, niets). De belangen van de landbouw worden door Plan II in belangrijke mate gediend, die van de visserij en van de schelpdierenteelt daarentegen geschaad. In het bijzonder de oesterteelt loopt bij afdamming der zee-armen ernstig gevaar. Dank zij de betere verbindingen te land, welke Plan II teweeg brengt, bestaat er kans op vestiging van verzorgende industrieën in het Deltagebied. Zowel de primaire afdammingen (Veergat, Oosterschelde, Brouwershavensche Gat, Haringvliet) als de secundaire afdammingen (Grevelingen, Volkerak, Spui, Oude Maas en Hollandsche IJssel) bieden gelegenheid tot het maken van wegverbindingen. Het zal dit gebied dichter bij het randgebied brengen (mogelijkheid van het forenzen ontstaat), het zal waarde krijgen voor de kleine watersport en als recreatieoord meer toegankelijk worden. Plan II zal eveneens invloed uitoefenen op het verkeer te water. Ten slotte biedt het Deltaplan door bekleding gelegenheid landbouwgronden of recreatieterrainen te winnen. Daar echter de grootte van de wateroppervlakte van belang is voor de waterberging en deze voor de mate, waarin de landbouw aan zoet water zal kunnen worden geholpen, zullen de hier tegenstrijdige belangen tegen elkaar moeten worden afgewogen.

Over de technische uitvoering en het daaraan voorafgaande werkplan kon Ir Maris nog geen definitief oordeel uitspreken. De eerste primaire afdamming, welke z.i. ter hand ware te nemen, is het Haringvliet (hierin zal een kunstwerk moeten komen voor de lozing van Rijn- en Maaswater en ijs) en de eerste secundaire dammen: het Volkerak en het Spui. Het gebied ten Zuiden van de Volkerak-dam ligt in de tweede fase. Begint men hier met eerst een dam in de Grevelingen te bouwen, dan kan men, daar de stroom dan niet sterk beïnvloed wordt, kiezen tussen de dam in het Brouwershavensche Gat of de dam in de Oosterschelde. Laatstgenoemde dam zal wellicht voorrang krijgen, omdat hij met het oog op de veiligheid zo'n belangrijke rol speelt. Los van de werken behorende tot deze twee fasen staan de dijken langs de Westerschelde en de Rotterdamsche Waterweg en het drie-eilandenplan. De voltooiing, zowel van Plan I als van Plan II, zal 20 à 25 jaar vorderen. De kosten van deze plannen liggen beide in de orde van grootte van f 1,5 à f 2 mrd.

Het economisch aspect.

De uitvoering van het Deltaplan legt beslag op productiefactoren, die daardoor niet in een andere richting kunnen worden aangewend. Er moet dus een keuze worden gedaan. Tenëinde een economisch gefundeerde keuze mogelijk te maken dient een overzicht te worden verkregen van de voor- en nadelen van het plan zelf, alsmede van de andere objecten, die in de toekomst zouden kunnen worden uitgevoerd, of eventueel van een groter consumptief verbruik. Indien deze voor- en nadelen in geld kunnen worden uitgedrukt, wordt een objectieve, discussie uiteraard vergemakkelijkt. Het Deltaplan bevat echter twee elementen, die moeilijk in geld zijn uit te drukken, nl. de veiligheid der bevolking en de nationale

bevrediging, die uitgaat van het tot stand brengen van een groot werk. Het voordeel van het zoveel mogelijk rekenen in geld is, dat men weet, hoe hoog deze twee ideële waarden moeten worden gesteld teneinde hen eventueel de doorslag te doen geven.

Prof. Tinbergen heeft, teneinde de voor- en nadelen van het Deltaplan tot uitdrukking te brengen, in zijn prae-advies een proeve van een economische balans van het Deltaplan en de plannen tot dijkverhoging gegeven. Deze balans is hieronder afgedrukt. De balansopstelling zelve en de omschrijving der posten is, dunkt ons, voldoende duidelijk. Wat de bedragen betreft dient vermeld, dat baten en lasten zijn uitgedrukt als gekapitaliseerde waarden. De berekeningen zijn alle aan de veilige kant gehouden, d.w.z. er is naar gestreefd de voordelen niet te hoog aan te slaan, terwijl de kosten — met name de nadelen voor de visserij en de schelpdiercultures — zo precies mogelijk, maar dan uiteraard aan de ruime kant, zijn berekend. Voorts is bij de berekeningen aangenomen, dat de Regering een politiek van hoge stabiele werkgelegenheid zal blijven voeren; de secundaire gevolgen, die zouden optreden in een tijd van onvoldoende werkgelegenheid — waarin de waarde van het plan hoger en de kosten lager moeten worden aangeslagen — zijn dus niet in de berekeningen verwerkt.

De waarde der grotere veiligheid is als sluitpost opgenomen, omdat deze, zoals gezegd, zeer moeilijk rechtstreeks is te ramen. Weliswaar zou wellicht in principe door middel van een overstromingskansberekening de materiële component van de veiligheid zeer globaal kunnen worden geraamd — de prae-adviseur komt aldus op een bedrag van f 150 à f 400 mln —, maar dan is het bedrag, dat moet worden opgevoerd voor het herstelbare en onherstelbare leed, dat als gevolg van een overstroming zou worden geleden, nog niet in het geding gebracht. Het is dan ook zeer goed mogelijk, dat de waarde van de veiligheid hoger is dan het bedrag van ruim f 500 mln¹⁾,

¹⁾ Dit bedrag kan uit de balans als volgt worden berekend. Zouden geen bedragen voor de veiligheid zijn ingevuld dan zou het Deltaplan onder de posten A een nadelig saldo van f 775 mln + f 860 mln = f 1.635 mln opleveren. Hiervan kan het voordelig saldo der posten B (f 255 mln + f 555 mln = f 810 mln), alsmede het in noot b genoemde bedrag van f 300 mln worden afgetrokken. Het resterende bedrag is dus: f 1.635 mln — f 1.100 mln = f 525 mln.

dat als tekort op de balans zou ontstaan, indien de veiligheid in het geheel niet zou worden geteld.

Wij hebben hierboven gezien, dat gekozen moet worden tussen het Deltaplan, andere objecten en eventuele consumptieverhoging. De laatste keuze is moeilijk door redenering te motiveren. Als vergelijkingsobjecten voor de eerste keuze nam de prae-adviseur enige onderdelen van het wegenplan, enkele gevallen van ruilverkaveling en één der Zuiderzee-inpolderingen. De gegeven berekeningen zijn zeer globaal. De waarde van de veiligheid van het Deltaplan is, daar de uitkomsten van dit plan in het bijzonder afhangen van de betekenis, die men aan de veiligheid wil toekennen, achtereenvolgens gesteld op f 500 mln en f 1.000 mln. De rentabiliteitscijfers zijn afgerond op een veelvoud van 10 pCt. Met de rentabiliteit is de verhouding tussen overschot en kosten aangegeven. Het overschot is gelijk aan het verschil tussen voordelen (de toeneming van de nationale productie, die wordt verkregen door de totstandkoming en functionering van het object, met uitsluiting van de secundaire gevolgen) en kosten (alle kosten die moeten worden gemaakt om het object tot stand te brengen en het na zijn bouw te doen functioneren). Het cijfer 0 in onderstaand staatje betekent dus, dat er boven een normale rente geen verder overschot blijft. Duidelijk blijkt, dat het dijkverhogingsplan, dat als alternatief voor het Deltaplan kan gelden, minder aantrekkelijk is.

Wegenplan:

afsnijding van Amersfoort	160 pCt
Rijksweg Amsterdam—Utrecht	200 pCt
Rijksweg Ypenburg—Burgerveen	400 pCt
Rijksweg Moerdijk—Roosendaal	230 pCt

Ruilverkavelingen:

kleine bedrijven op de zandgrond	100 pCt
--	---------

Zuiderzee-inpolderingen:

Oostelijk Flevoland	0 pCt
---------------------------	-------

Dijkverhoging (Plan I):

veiligheid gewaardeerd op f 500 mln	— 60 pCt
veiligheid gewaardeerd op f 1.000 mln	10 pCt

Deltaplan (Plan II):

veiligheid gewaardeerd op f 500 mln	0 pCt
veiligheid gewaardeerd op f 1.000 mln	20 pCt

Economische balans voor (I) dijkverhoging en (II) Deltaplan

Noordelijk bekken met Nieuwe Waterweg

	(in mln gld)	(I)	(II)
A. 1. Werken en uitgaven welke direct de veiligheid vergroten. Afsluitingen, dijkverhoging. Onderhoudskosten	850	650	
A. 2. Werken en uitgaven noodzakelijk ter uitvoering of aanvulling van A. 1.	100	150	
Totaal A	950	800	
B. Bijkomende uitgaven.			
Opheffing verdroging	0	330	
Overige	5	65	
Voordelig saldo b)	45	255	
Totaal B	50	650	

Zuidelijk bekken zonder Westerschelde

	(I)	(II)
A. 1. Werken en uitgaven welke direct de veiligheid vergroten	600	750
A. 2. Werken en uitgaven noodzakelijk ter uitvoering of aanvulling van A. 1.	75	200 a)
	675	950
B. Bijkomende uitgaven.		
Spuisluizen; kosten opheffing verdroging	—	475
Overige	25	70
Voordelig saldo b)	—	555
Totaal B	25	1.100

	(in mln gld)	(I)	(II)
A. Primaire voordelen.			
Vergroting veiligheid (als sluitpost)	930	775	
Vermindering onderhoud	20	25	
Totaal A	950	800	
B. Bijkomende voordelen.			
Opheffing verdroging b)	—	370	
Opheffing verzilting	—	95	
Landaanwinning	—	40	
Landverkeer	15	75	
Recreatie	—	45	
Overige	35	25	
Totaal B	50	650	

	(I)	(II)
A. Primaire voordelen.		
Vergroting veiligheid (als sluitpost)	660	860
Vermindering dijkonderhoud	15	90
Totaal A	675	950
B. Bijkomende voordelen.		
Opheffing verdroging b)	—	660
Opheffing verzilting	—	100
Landaanwinning	20	90
Landverkeer	5	135
Recreatie	—	55
Overige	—	60
Totaal B	25	1.100

a) Hieronder de geraamde nadelen voor de visserij en de schelpdiercultures (m. n. de oestercultuur) ad f 60 mln geschat uit gegevens van het Departement van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening. Het cijfer zal nog nader worden bestudeerd.

b) Deze cijfers zijn onderschat in verband met een bedrag van netto f 300 mln in totaal, dat op rekening van vermeerderde landbouwproductie door opheffing der verdroging in Oostelijk Noord-Brabant kan worden geraamd.

De prae-adviseur wees er op, dat de opvallend hoge rendementscijfers voor enkele delen van het wegenplan niet verkeerd moeten worden geïnterpreteerd. Het gaat hier nl. om betrekkelijk kleine bijzonder nuttige werken, die niet representatief zijn voor het rentabiliteitsniveau dat in het algemeen kan worden behaald.

Na nog te hebben uiteengezet, dat het financieringsvraagstuk vrijwel los van het Deltaplan kan worden gezien en daarom geen grote invloed op de te maken keuze behoort uit te oefenen, concludeerde Prof. Tinbergen, dat een economische beoordeling van het plan op grond van de gegeven cijfers slechts voorlopig kan zijn. De grootste onzekerheid ligt in de schatting van de veiligheid. Slaat men deze hoog aan, dan kan er geen twijfel aan bestaan, dat 1. het plan beslag zal leggen op slechts een bescheiden deel der productieve krachten en 2. dat daarom de uitvoering wenselijk is. Hier komt nog bij, dat in de cijferopstelling geen rekening is gehouden met de hierboven genoemde geestelijke betekenis, die de totstandbrenging van een groot project heeft en met de „goodwill”, die in het buitenland wordt gekweekt. „Tracht ik daarom”, besloot Prof. Tinbergen, „persoonlijk de voorlopige balans te trekken, dan is er voor mij weinig twijfel of het Deltaplan moet met enthousiasme aangepakt worden”.

Het planologisch en sociologisch aspect.

In brede kringen is t.a.v. de reconstructie van het rampgebied, ondanks de daaraan verbonden grote technische taak, het primair belang van de menselijke factor en een daardoor noodzakelijke sociale wederopbouw onmiddellijk onderkend. Dit is volgens Prof. Zeegers een gelukkige voorwaarde voor een creatieve samenwerking van planologische en sociologische experts, die, in het kader van het waterstaatkundig herstel, de voorwaarden van ruimtelijke aard zullen moeten scheppen voor de groei van een harmonisch levensbeeld. Deze gedachten vormden zijn uitgangspunt voor de bespreking van de planologische en sociologische aspecten van het Deltaplan.

Alvorens hiertoe over te gaan schetste hij de ruimtelijke en de sociologische structuur van het betreffende gebied vóór de ramp. Wat de ruimtelijke structuur betreft kan het rampgebied worden gekarakteriseerd als een streek, die, mede ten gevolge van haar ligging, niet is meegegroeid met de ontwikkeling, welke voor Nederland als geheel zowel demografisch, economisch, verkeerstechnisch als t.a.v. de woon- en recreatie-accomodatie de laatste drie kwart eeuw kenmerkend is geweest. Sociologisch vertonen de door de ramp getroffen groepen een eeuwenoude agrarisch-sociale structuur; het conservatieve aspect treedt het meest op de voorgrond. Voorts wees Prof. Zeegers er op, dat het voor degenen, die sociaal vorm aan het Deltagebied moeten geven, van groot belang is inzicht te verkrijgen in de veranderingen, welke de evacuatie — die voor de getroffen veelal een uiterst belangrijk contact met een andere levenssfeer betekende — in het geestelijk klimaat van de getroffen groepen heeft veroorzaakt.

Aangezien de gedachten omtrent een toekomstige planologische en sociologische vormgeving van het rampgebied nog niet ten volle zijn gerijpt, beperkte Prof. Zeegers zich overeenkomstig het uitgangspunt van zijn betoog tot een beschouwing over de interdependentie tussen sociologisch en planologisch opbouwwerk. Een enkel voorbeeld willen wij hier weergeven. Met betrekking tot de planologische werkfunctie kan zowel voor het Deltaplan — dat een zeer belangrijke verkeerstechnische

(Advertentie)

ontsluiting van de insulaire kern van het rampgebied zou betekenen — als voor de plannen, die beogen het grondgebied van Zuid-West Nederland te benutten voor bekorting van de Noord-Zuid verbinding de vraag worden gesteld, of de agrarische signatuur noodzakelijk zal moeten wijken voor een meer industriële. Prof. Zeegers meent in eerste instantie van niet; hiervoor zijn naar zijn mening ook nog stimulerende maatregelen op technisch en cultureel vlak nodig. De vraag, of deze stimulantia wenselijk zijn kan z.i. eerst worden beantwoord na afweging der nationale agrarische en industriële belangen. De socioloog zal zich daarnaast moeten afvragen, of en in hoeverre het industriële cultuurpatroon verenigbaar is met het agrarische en vervolgens of de gemeenschapsstructuur en de volksaard benevens de ruimtelijke opbouw van dit gebied zich voor industrialisatie lenen.

De sociologische veranderingen, die het betrokken gebied te wachten staan, worden bepaald door externe — beïnvloeding door verstedelijkte gebieden als gevolg van de verkeersgeografische ontsluiting en de recreatie — en interne factoren. Van de laatste factoren kan worden genoemd de uitdunning van het aantal woonkernen (bijv. op Schouwen - Duiveland), die concentratie der bevolking inhoudt, welke op haar beurt leidt tot toenemende maatschappelijke differentiatie, het verzwakken van oude familietradities en het doorbreken van de „clanvorming”. Een grotere concentratie der bevolking biedt een gelukkige mogelijkheid voor het leiding geven aan het geleidelijk verloop en aan de gewenste vorm van de aanpassingen, die de nieuwe ruimtelijke en economische factoren vragen van het individu en de groep. Globaal gezien vraagt de sociale reconstructie nieuwe mensen — of dezelfde, wanneer zij zich kunnen opheffen tot hun taak — en nieuwe planning. De sociale reconstructie zal geobjectiveerd moeten worden in een breed sociaal opbouwprogramma, waarvoor reeds nu de vormgevende maatschappelijke organen in het gehele gebied de verantwoordelijkheid dragen.

De discussies.

Het zal de lezer duidelijk zijn geworden — in ieder geval willen wij er hier, evenals de prae-adviseurs bij hun toelichting op de adviezen hebben gedaan, nog eens op

wijzen—, dat de verstrekte gegevens omtrent het Deltaplan nog slechts een globaal karakter dragen. Dit moge blijken uit een tweetal voorbeelden. Ir Maris deelde ter vergadering mede, dat de plannen nog bijna dagelijks wisselen. Hij illustreerde dat door er op te wijzen, dat hij in zijn prae-advies had gewaagd van afdammingen, in het Spui, afdammingen, waar hij thans nog niet zo zeker van is. Prof. Tinbergen, sprekende over de onzekerheidsmarges in het meetbare gedeelte van de baten en lasten van het Deltaplan, gaf spontaan toe dat hij in sommige gevallen niet op f 50 mln had kunnen kijken — een mededeling, waarop de deelnemers aan de vergadering nogal vrolijk reageerden. Er wordt intussen naartig voortgewerkt aan de verfijning van het plan; ten slotte moeten nog vier interim-rapporten (waarvan enkele dit jaar zullen verschijnen) en een samenvattend eindrapport aan de Regering worden uitgebracht.

In het licht van dit globale karakter van het plan moet het verzoek van de voorzitter, Prof. Weijer, worden gezien, in de discussie niet te zeer in details te treden. De debaters — een 17-tal — hebben zich hieraan gehouden. De bespreking richtte zich voornamelijk op de prae-adviezen van Ir Maris en Prof. Tinbergen; de feitelijke inhoud van het prae-advies van Prof. Zeegers, die zich voor de discussie had laten vervangen door Dr W. Kusters, heeft weinig aanleiding gegeven tot debat.

Het zwaartepunt van de gedachtewisseling lag bij de kwestie pro of contra het Deltaplan. Voelde de burgemeester van Yerseke, de heer A. C. Willemsen, in het geheel niet voor dit plan, Ir C. A. L. Horstman voelde er niet geheel voor. Het was, dunkt ons, een psychologisch juiste geste van de voorzitter om Yerseke's burgemeester, die opkwam voor de belangen van de groep, die door het Deltaplan benadeeld zou worden, wat meer spreektijd toe te staan. De heer Willemsen bepleitte het dijkverhogingsplan. Het zou, meende hij, evenzeer als het Deltaplan de gewenste veiligheid bieden, zonder dat de belangen van de visserij en de oesterkwekerij — een bedrijfstak, welks belangrijkheid niet moet worden onderschat — zouden worden geschaad. Ir Horstman pleitte voor een tussenoplossing: voor het Noordelijk bekken Plan II en voor het Zuidelijk bekken Plan I. In zijn antwoord legde Ir Maris er de nadruk op, dat bij het opstellen van Plan II *alle* factoren hebben meegespeeld bij de keuze, welk plan de voorkeur verdient; hij voelde zich, evenals Prof. Tinbergen, genoodzaakt er op te wijzen dat de gegeven cijfers niet gekleurd zijn ten gunste van het Deltaplan.

Verschillende debaters wilden worden voorgelicht.

omtrent de invloed van het Deltaplan op de werkgelegenheid. Het was een teken des tijds, dat slechts een hunner hierbij de werkgelegenheidsaspecten van het plan in tijden van werkloosheid op het oog had en dat het merendeel zich afvroeg, of voor de uitvoering van het plan wel voldoende arbeidskrachten beschikbaar zouden zijn. Wat dit laatste betreft, kon Ir Maris niets definitiefs mededelen; hij meende echter, dat de elasticiteit in de aannemerssector groot genoeg is om in de toekomst geen grote moeilijkheden te veroorzaken. Prof. Tinbergen gaf toe, dat het Deltaplan bij spanning op de arbeidsmarkt gevaren in zich bergt. Hij is echter van mening, dat de huidige overspanning van de arbeidsmarkt een tijdelijk verschijnsel is. In de loop der planuitvoering, die 20 à 25 jaar duurt, kan er in dezen veel veranderen en wij behoeven ons over een tekort aan arbeidskrachten geen zorgen te maken. In tijden van depressie — waarop de eerste vraag betrekking heeft — is het Deltaplan van grote betekenis voor opvoering der werkgelegenheid.

* *

Komen wij thans tot enkele slotopmerkingen. Dank zij een uitstekende organisatie en de medewerking der prae-adviseurs zijn de deelnemers aan de vergadering in de gelegenheid gesteld geruime tijd vóór de bespreking van de inhoud der prae-adviezen kennis te nemen. Dit heeft het grote voordeel, dat daardoor de discussies kunnen worden vergemakkelijkt. Er kleeft echter aan deze gang van zaken ook een gevaar, nl. dat de toelichting op de prae-adviezen dreigt alléén aantrekkelijk te worden voor hen, die niet de moeite hebben genomen tevoren de adviezen door te nemen. Op de prae-adviseurs rust dan in feite de opgave hun toelichting zodanig in te kleden, dat dit gevaar wordt bezworen. Deze opgave is door de eerste twee prae-adviseurs op voortreffelijke wijze vervuld.

Bij monde van de voorzitter heeft het hoofdbestuur van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel verantwoording afgelegd voor de keuze van het behandelde onderwerp. Het hoofdbestuur zag een taak in het verschaffen van „grotere bekendheid, van, als het mogelijk is, een klimaat van welwillende belangstelling, van genegenheid” aan de plannen der deskundigen. Het is verheugend en het getuigt van objectiviteit, dat de Maatschappij zich, blijkens de woorden „als het mogelijk is”, de voorlichting als primaire taak heeft gesteld. Wij menen te mogen vaststellen dat zij zich hiervan ruimschoots heeft gekweten.

d.w.

Benelux als voorbeeld van economische aanpassing

Inleiding.

Iedere economische samenvoeging, of in moderne termen vertaald „economische integratie”, roept een aanpassingsproces in het leven. Ieder aanpassingsproces doet „pijn” en kan zelfs onder een cumulatie van bijzonder ongunstige omstandigheden enige (zij het tijdelijke) daling van de welvaart bewerkstelligen.

Aangezien men degenen, die voordeel van het aanpassingsproces hebben, nimmer hoort, doch de slachtoffers (begrijpelijkerwijs) des te meer, treedt optisch nog al eens gezichtsbedrog op omtrent de werkelijke situatie, waardoor de argeloze buitenstaander vaak een misleidend

beeld krijgt van de werkelijke resultaten van het integratieproces.

In het navolgende zal een dergelijk proces van economische aanpassing aan de hand van het voorbeeld België nader worden geanalyseerd. Hierbij zal worden getracht om de verschillende invloeden, die van bepaalde economisch-politieke maatregelen of situaties in Nederland, België of gebieden daarbuiten zijn uitgegaan, nader te traceren. Uitdrukkelijk moet hierbij worden aangetekend, dat het hier om een macro-economische analyse gaat. Gezien de aard van het probleem en het incomplete cijfermateriaal, dat hier en daar door extrapolatie of langs

indirecte weg moest worden aangevuld, is het niet mogelijk het probleem op millimeters nauwkeurig uit te pluizen. Het gaat hier om enkele grote lijnen en algemene tendenties. De aard van deze problemen schijnt dan ook voorspands belangrijker dan het exact kwantitatieve aspect. Alle conclusies zullen zodoende met opzet kwalitatief van aard worden gehouden, ook al is getracht in de grafiek op blz. 494 een kwantitatieve doorzichtigheid aan de problemen te geven. Een verantwoording van het gevolgde statistische procédé volgt aan het eind van het betoog.

Enkele economische invloeden.

Wij kunnen diverse factoren opsommen die, vergeleken met de situatie in 1938, de ontwikkeling van de Belgische economie hebben bepaald. Als factoren van algemene aard kunnen dan worden genoemd:

1. de uitbreiding van de bevolking;
2. de algemene vergroting van de totale productie en het nationaal inkomen ten gevolge van de hoogconjunctuur in de wereld;
3. de algemene stijging van de arbeidsproductiviteit.
Als bijzondere factoren, die samenhangen met de verhouding van de Belgische economie tot het buitenland, kunnen worden genoemd:
 4. een liberale invoerpolitiek;
 5. een intensieve vraag naar investeringsgoederen, waardoor de algemene prijsverhouding tussen investeringsgoederen en consumptiegoederen ten gunste van de eerste categorie verschoof;
 6. een hoog loonniveau in alle bedrijfssectoren;
 7. geringe beweeglijkheid van de productiefactor arbeid, met name door de gebondenheid van de arbeiders in het Noordelijk gedeelte van het land aan hun omgeving.

Behalve bovengenoemde factoren werkten binnen het raam van Benelux nog als bijzondere invloeden:

8. een relatief liberalere invoerpolitiek tegenover Nederland door afschaffing van alle voorheen bestaande invoerrechten;
9. loonbeheersing in Nederland, waardoor de goederen in de consumptiegoederenbranche (met hoge loonquote) in feite relatief voordeliger waren geworden.

Als bijzonder kenmerk van de Belgische economie kan dan ten slotte nog worden genoemd het feit, dat het land zowel vóór als na de oorlog een netto-exporteur van investeringsgoederen was en een netto-importeur van consumptiegoederen.

Nu zullen in onze analyse de onder 1 t/m 3 genoemde invloeden als niet relevant voor het hier gestelde probleem buiten beschouwing worden gelaten. (Voor de statistische manipulaties, die hiervoor nodig waren, kan naar de appendix worden verwezen).

Voor het probleem is het wel van belang op te merken, dat zich sedert de laatste decennia enkele duidelijke structuurveranderingen in België voltrekken, die neerkomen op een verschuiving van de voortbrenging van consumptiegoederen naar de voortbrenging van investeringsgoederen. Onderstaand overzichtje geeft hiervan een interessant beeld:

TABEL 1.

Aandeel (in pCt) van het aantal tewerkgestelde werknemers in de investeringsgoederenindustrie en de consumptiegoederenindustrie (totaal = 100 (pCt) ¹⁾

	1910	1930	1937	1947	1951
Investeringsgoederenindustrie	22	27	34	43	45
Consumptiegoederenindustrie	78	73	66	57	55

Wanneer een structuurverandering als de hierboven genoemde geleidelijk plaatsvindt, geeft deze niet veel moeilijkheden. Zodra een ander geforceerd wordt, kunnen bepaalde moeilijkheden of spanningen niet uitblijven. Diverse factoren accentueerden na de oorlog dit proces van structuurwijziging. Zij werden terloops reeds aangestipt. In de eerste plaats werd gewezen op de intensieve vraag naar investeringsgoederen. Aangezien echter België een netto-exporteur van investeringsgoederen en een netto-importeur van consumptiegoederen is, betekent deze ontwikkeling in feite automatisch en onontkoombaar voor België een prijsverlaging van buitenlandse consumptiegoederen. Onderstaand staatje laat deze ontwikkeling zien:

TABEL 2.

Quotiënt: $\frac{\text{prijs consumptiegoederen}}{\text{prijs investeringsgoederen}^2)}$

	1938	1948	1951
	100	85	88

In de praktijk kwam deze ontwikkeling tot uitdrukking in het feit dat, terwijl in 1949 alle landen deprecieerden, de franc niet meedeed en daardoor in feite tegenover de buitenwereld apprecieerde. Bij deze factoren kwam bovendien nog de ontwikkeling in de economische verhouding tot Nederland door het wegvallen der invoerrechten en kwantitatieve restricties en de relatief lage lonen in de Nederlandse consumptiegoederenindustrie door de Nederlandse loonpolitiek ³⁾. In dit opzicht was de verhouding met Nederland dus eigenlijk een speciaal facet van een algemeen probleem. Ten slotte moet worden gewezen op de constellatie in België zelf, die aanleiding gaf tot een for-

¹⁾ Berekend uit de diverse Belgische bedrijfstellingenstatistieken.

²⁾ Zie gegevens appendix B, jaarrapport E.C.E. 1952, waaruit deze cijfers berekend werden.

³⁾ Een politiek van lage lonen is — gegeven een evenwichtige betalingsbalans — in zijn algemene uitwerking natuurlijk irrelevant voor de concurrentieverhoudingen. Deze worden slechts „vervalst” voor zover een bepaalde bedrijfstak A relatief sterker door deze politiek zou worden beïnvloed dan een andere bedrijfstak B. Dit wordt in de Benelux-discussies nog al eens uit het oog verloren.

(Ingezonden mededeling)

N K F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

met papier geïsoleerde kabels
 voor zwakstroom en sterkstroom
 koperdraad en koperdraadkabel
 kabelgarnituren, vulmassa en olie

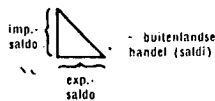
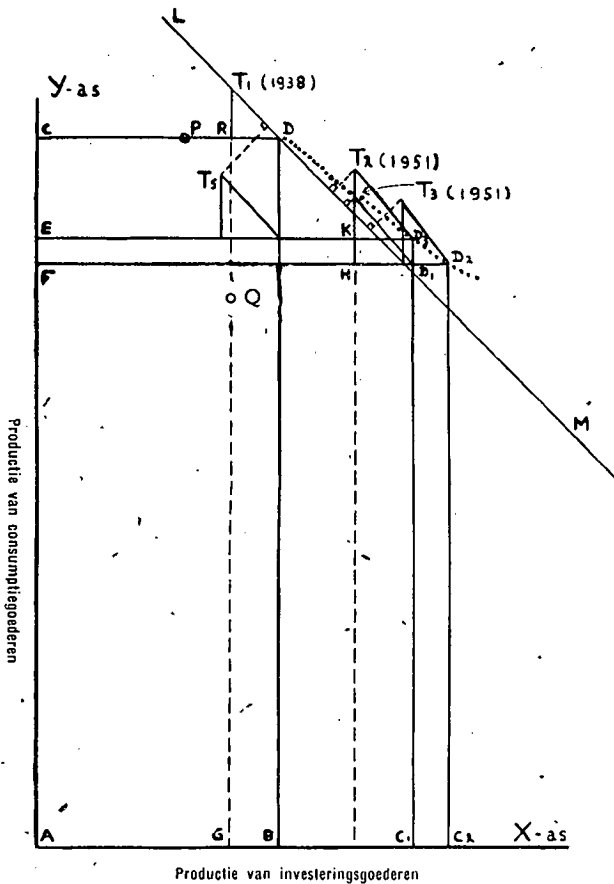
tering van de ontwikkeling. Terwijl, gegeven de algemene verandering in de prijsrelatie tussen investeringsgoederen en consumptiegoederen, het economisch juist zou zijn geweest, indien deze externe ontwikkeling tot uitdrukking was gekomen in de interne loonstructuur door relatief lage lonen in de consumptiegoederenbranche, hadden in België alle lonen zich opgetrokken aan het hoge niveau in de investeringsgoederensector. Onderstaand overzichtje laat dan ook zien, dat de ontwikkeling in feite tegengesteld was aan die bij de buitenlandse concurrenten.

TABEL 3.

Toeneming van het verschil in verdiensten in pCt per geschoolde arbeider in de investeringsgoederenindustrie vergeleken met de consumptiegoederenindustrie (1938 = 100)⁴⁾

1951		1951	
Verenigd Koninkrijk	+ 22	Zwitserland	+ 17
Zweden	+ 8	Italië	+ 27
Duitsland	+ 21	België	+ 0

Productie van en buitenlandse handel in consumptie- en investeringsgoederen

Toelichting op de grafiek.

In de grafiek kan men nu de invloeden, die van deze verschillende data uitgingen, terugvinden. Tevens geeft zij een indicatie, hoe de situatie geweest zou zijn indien enkele van deze data anders zouden zijn geweest. Aan de tekening ligt de volgende gedachte ten grondslag: met een bepaalde gefixeerde beschikbare hoeveelheid „man-dagen” kan men zowel consumptie- als investeringsgoederen maken.

Indien men veel arbeiders voor de productie van consumptiegoederen gebruikt, kunnen minder investeringsgoederen worden gemaakt en omgekeerd. Uitgaande van het totaal aantal beschikbare man-dagen in 1951 is de aanwending hiervan over de twee geschetste productiemogelijkheden geprojecteerd tegen de vigerende productieverhoudingen in 1938 en 1951. De horizontale lijn CD geeft dan de vooroorlogse productie van investeringsgoederen aan (alle verhoudingen zijn gemeten in constante geldswaarde-eenheden). De verticale lijn RG geeft de vooroorlogse productie van consumptiegoederen weer. Nu was van de totale productie aan investeringsgoederen de netto-export naar het buitenland RD. T₁R stelt de netto-consumptiegoederenimport voor. (Volledigheids-halve is ook nog aangegeven PD, die de totale uitvoer van investeringsgoederen aangeeft, zodat PR gelijk is aan de totale invoer van deze goederencategorie. Het zelfde geldt voor QR, dat de consumptiegoederenuitvoer meet).

Belangrijk is nu de lijn LM: zij representeert, omdat zij een hoek van 45° met de X-as maakt, een constante waarde van het totale productievolume⁵⁾ (= nationaal inkomen gemeten in goedereneenheden van constante waarde). De getekende driehoeken stellen uiteraard de netto buitenlandse handel van België in investerings- en consumptiegoederen voor.

Uit het bovenstaande volgt dat, indien het vooroorlogse „trade-point” T₁, dit wil zeggen de top van de voor 1938 getekende „buitenlandse handel-driehoek”, door bepaalde invloeden rechts van de lijn LM komt te liggen, de welvaart is toegenomen. Wanneer het „trade-point” door bepaalde invloeden links van LM komt, neemt de welvaart daarentegen af. Wanneer nu de prijsverhouding tussen investeringsgoederen en consumptiegoederen ten gunste van de eerste categorie verschuift, gaat de lijn T₁D stijler verlopen (het punt T₁ komt hiermede dus rechts van LM). Wanneer bovendien ten gevolge van deze prikkel het productievolume in de investeringsgoederenindustrie relatief sterker toeneemt dan het in de consumptiegoederenindustrie relatief afneemt, ligt het nieuwe punt T₂ op nog groter afstand van LM en is er dus, gegeven ons uitgangspunt, van een nog grotere welvaartstoename sprake.

Nu lag in 1951 het „trade-point” in werkelijkheid ongunstiger dan T₂, namelijk in T₃. Dat neemt niet weg, dat dit punt nog altijd rechts van de lijn LM ligt zodat, wanneer onze berekeningen juist zijn, hier dus nog altijd van een positieve welvaartsverbetering sprake is.

Welke oorzaak kan hiervoor worden aangegeven? Met andere woorden: waarom was de welvaart lager dan zij had kunnen zijn? Het is een bekend verschijnsel, dat indien de kosten (lees: de lonen) in een bepaalde bedrijfstak verhoudingsgewijs te hoog zijn, de toevloed van de bovendien nog relatief goedkoper geworden buitenlandse producten in deze bedrijfstak tot werkloosheid leidt. In de tekening is het daardoor in de consumptiegoederenindustrie ontstane productieverlies voorgesteld door de lijn FE. In de hier ontwikkelde gedachtengang is de toenemende import als het ware in de plaats van een deel van de binnenlandse productie gekomen⁶⁾.

Dit verlies aan productie en werkgelegenheid kan natuurlijk voorkomen worden, indien de scherpere buitenlandse concurrentie leidt tot een zodanig laag of

⁵⁾ Aangezien de netto-import in de tekening gelijk is aan de netto-export (zie hiervoor statistische appendix) maakt LM met de X-as en Y-as een hoek van 45°, zodat iedere daling langs de Y-as een identieke verschuiving naar rechts langs de X-as medebrengt.

⁶⁾ Door aan te nemen, dat de gehele „reducible unemployment” te wijten was aan de toegenomen buitenlandse concurrentie is het ongunstigst denkbare uitgangspunt genomen. In feite was de situatie nog gunstiger dan de tekening suggereert. De conclusies worden hierdoor slechts versterkt.

⁴⁾ Ontleend aan de nationale loonstatistieken.

lager loonniveau in de bedreigde bedrijfstak, dat de vervanging van binnenlandse producten door buitenlandse voorkomen wordt. De loon- en prijsverhoudingen passen zich dan a.h.w. bij de werkelijke concurrentieverhoudingen aan. Wanneer deze omstandigheden zich zouden hebben voorgedaan, zou een totale winst aan productievolume gelijk aan EF worden geboekt. Het punt T_3 zou dan in T_2 zijn terecht gekomen, dus op een grotere afstand van de lijn LM liggen, waarmee de totale welvaart effectief hoger zou zijn geweest.

Er is ten slotte nog een ander bijzonder kenmerk, dat moet worden gesignaleerd. Van de „reducible unemployment” bleek, bij nadere analyse, niet alleen het overgrote deel (88 pCt) in de consumptiegoederenbranche te zijn geconcentreerd, maar 86 pCt was bovendien eenzijdig in het Noorden geaccumuleerd, en dientengevolge speelde door psychologische en regionale omstandigheden de geringe beweeglijkheid of zelfs onbeweeglijkheid van de productiefactor arbeid een niet onbelangrijke rol. Indien de omschakeling en verplaatsing der arbeiders vlot en „automatisch” was verlopen volgens de „historische” ontwikkelingslijn DD_3 , die uit de tekening opgemaakt kan worden, zou het punt D_1 in D_2 zijn terechtgekomen. Het nieuwe „trade-point” zou ceteris paribus T_4 zijn, d.w.z. de grootst mogelijke afstand tot de lijn LM hebben bereikt en daarmee, gegeven de beschreven constellatie, een zo groot mogelijke welvaart hebben bewerkstelligd.

Samenvattende conclusies en „moraal”.

Uit het bovenstaande volgt, dat de diagnose van het economisch aanpassingsproces in België hierop neerkomt, dat, zulks in tegenstelling tot wat nog al eens wordt gesuggereerd, noch de hoge lonen in België, noch de lage lonen elders de oorzaak van enkele economische spanningen vormen, doch dat hier van een min of meer onontkoombaar structuurveranderingsproces sprake is, dat geaccentueerd werd door de disproporionele ontwikkeling in de loonverhoudingen tussen consumptiegoederenindustrie en investeringsgoederenindustrie. Het is dan ook geen paradoxale conclusie, dat, indien men een lager loonniveau in de Belgische consumptiegoederenindustrie zou hebben willen accepteren, de totale Belgische welvaart hoger zou zijn geweest (punt T_2 in plaats van punt T_3 in de grafiek). Het „geval” Benelux vormde in dit opzicht slechts een klein facet van een algemeen vraagstuk.

Uit bovenstaande analyse is dus gebleken, dat er een ongunstige invloed op de totale welvaart van uitgaat, wanneer het loonniveau volstrekt star is en zich niet of moeilijk aanpast aan gewijzigde productie- en concurrentieverhoudingen en voorts dat een geringe beweeglijkheid van de productiefactor arbeid dezelfde ongunstige invloed heeft. In het hierboven uitgewerkte voorbeeld, dat uiteraard een geschematiseerd karakter moest hebben, zijn deze twee factoren blijkbaar toch nog voldoende flexibel geweest om een positieve welvaartsverbetering te bewerkstelligen. Niettemin kan men er de volgende les uit trekken.

Indien het te eniger tijd werkelijk tot een verder strekkende economische integratie met andere Europese gebieden mocht komen, is het in de eerste plaats zaak, dat vakverenigingen en overheid een zodanige zelfdiscipline kunnen opbrengen, dat ook via de loonniveau's (d.w.z. indien dit nodig is door loonsverlaging) in de diverse bedrijfstakken een economische aanpassing zo vlot mogelijk wordt bewerkstelligd en in de tweede plaats, dat met alle beschikbare middelen een zo groot mogelijke mobiliteit van de arbeid wordt bevorderd.

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 450 - AMSTERDAM

Internationaal handelscontact

Financiering van de buitenlandse handel

(Advertentie)

Protectie kan in dit verband nimmer een wezenlijke oplossing bieden. Wat het Belgische voorbeeld betreft kan ook voor dit alternatieve geval de grafiek nog een zekere indicatie geven, wat ongeveer het resultaat zou zijn geweest, indien onder de druk der omstandigheden een hernieuwd protectionisme de Belgische economische politiek in 1951 of daarna zou hebben bepaald. Door een dergelijke politiek zou punt T_3 weliswaar naar boven zijn geschoven (verbeterde werkgelegenheid door verminderde import van relatief goedkope buitenlandse producten), doch het nieuwe „trade-point” zou, aangezien protectie voor kleine landen in het algemeen een verslechtering van de ruilvoet betekent, onder T_2 hebben gelegen, terwijl daarmee een definitieve verschuiving naar het uiteindelijk „best mogelijke” punt T_4 onmogelijk zou zijn gemaakt. Kunstmatig zou het productiepatroon dus in een minder gewenste richting zijn gedrongen. Protectionisme zou in dit geval dan ook — bezien vanuit het gezichtspunt van de totale welvaart — de meest kortzichtige oplossing hebben gebracht.

APPENDIX (statistische verantwoording)

Bij de gegeven analyse is een dankbaar gebruik gemaakt van de recente Belgische publicatie „Premiers éléments d'une comptabilité nationale de la Belgique” (Institution de Sociologie Solvay 1953). Volgens deze publicatie bracht in 1951 de investeringsgoederenindustrie voor een waarde van fr. 68 mrd voort en de consumptiegoederenindustrie fr. 116 mrd. Met behulp van de bedrijfstellingenstatistiek 1947 aangevuld met gegevens voor 1951 uit de O.E.E.C.-jaarrapporten kon berekend worden, hoeveel werknemers hiervoor nodig zijn geweest. Voor de investeringsgoederenindustrie waren dit 580.000 werknemers en voor de consumptiegoederenindustrie 700.000 werknemers. Uitgaande van een constant aantal arbeidskrachten, dat hier eenvoudigheidshalve als een constante hoeveelheid man-dagen wordt beschouwd, kan, geprojecteerd tegen de vooroorlogse productieverhoudingen (gemeten aan de hand van de economisch-sociale telling van 1937), berekend worden, welk waardevolume voor de twee aanwendingsmogelijkheden toentertijd zou bestaan. De relatieve verandering in de productieverhoudingen wordt dan in feite berekend op basis van de hypothese van gelijkblijvende arbeidsproductiviteit. Nu waren er in 1938 in totaal nl. 113/128 maal het in 1951 bestaande aantal werkende arbeiders beschikbaar. Hiervan waren er 390.000 werkzaam in de investeringsgoederenindustrie, zodat dit op basis van het constant gehouden totale aantal werknemers $128/113 \times 390.000 = 440.000$ werknemers zouden zijn. Deze verhoudingen bij een gelijkblijvende arbeidsproductiviteit en een constant prijsniveau een productiewaarde van $44/58 \times 68 =$ fr. 52 mrd. Op grond van de verschillende reeds vermelde gegevens is de productietoename in de investeringsgoederenindustrie dan $\frac{68-52}{52} \times 100 = 30$ pCt. Nu is het een bekend verschijnsel, waarop

met name Verdoorn heeft gewezen (prae-advies voor de Vereniging voor Staatshuishoudkunde 1952), dat een productiestijging op zichzelf een stijging van de arbeidsproductiviteit induceert. Door de grote specialisatie, die mogelijk wordt is dit volkomen logisch. Het bleek helaas niet mogelijk hieromtrent exacte gegevens te vinden. Uitgegaan werd van de door Verdoorn gevonden elasticiteit, die volgens onderzoeken van deze schrijver een algemene waarde heeft. Een globale bevestiging kon worden gevonden voor enkele na-oorlogse cijfers, gepubliceerd door het Belgische Ministerie voor Productiviteitsbevordering (zie Memorandum B.L.E.U. voor het Derde Jaarrapport van de O.E.E.C.). Rekening houdend met de door Verdoorn aangegeven elasticiteit van ca 0,4 dient de gevonden productiewaarde voor 1938 dus enigszins verlaagd te worden en komt dan op fr. 48 mrd

$$\left(= 68 \times \frac{100}{130 + 0,4 \times 30} \right)$$

Nu is het weer met behulp van de eerder geciteerde nationale jaarrekening mogelijk om na te gaan, welk deel van de totale productie in 1951 geëxporteerd werd. Van de productie voortgebracht door „ondernemers” blijkt de export 28 pCt uit te maken. Dit cijfer heeft echter betrekking op de totale productie (inclusief die van diensten e.d.). Uit dezelfde studie kan echter ook berekend worden, dat van deze totale productie slechts 47 pCt betrekking heeft op de voortbrenging van goederen, zodat in feite van de goederenproductie $\frac{100}{47} \times 28 = 59$ pCt werd geëxporteerd. De Belgische handelsstatistiek stelt ons daarna in staat de verdeling van de uitvoer te berekenen over de consumptiegoederenbranche (nl. 53 pCt) en de investeringsgoederenbranche (nl. 47 pCt) en ook de omvang van de netto-

export aan investeringsgoederen (= netto-import consumptiegoederen; het deviezencverschot werd namelijk geëlimineerd door het theoretisch voor de aankoop van goederen aan te wenden volgens de bestaande importverhoudingen). De laatste was ongeveer de helft van de totale export aan investeringsgoederen ofwel $\frac{1}{2} \times 47 \times 89/100 = 14$ pCt van de totale productie aan investeringsgoederen.

De handelsstatistiek van 1938 maakt het thans weer mogelijk om „terug te rekenen”. Naar analogie van de voorgaande procedure blijkt in dat jaar de netto-export 50 pCt van 34 pCt van 60 pCt van de totale investeringsgoederenproductie (ofwel 10,2 pCt) uit te maken.

Om het geheel zo ongunstig mogelijk voor te stellen wordt de gehele „reducible employment” vertaald in een verlies aan productiewaarde door concurrentie uit het buitenland.

Volgens de Belgische jaarstatistiek (1952) blijkt er in 1951 een werkloosheid te hebben bestaan van 153.000 werknemers, wat beschouwd wordt als 33.000 boven het „normale” aantal (zie Vijfde Rapport van de O.E.E.C. Memorandum B.L.E.U. 1953). Een nadere analyse van de gedetailleerde gegevens over de structuur van deze werkloosheid brengt aan het licht, dat 80 pCt in de consumptiegoederenindustrie lag. Van de totale werkloosheid was weer 86 pCt (incl. Brussel) in het Noorden van het land geconcentreerd. Met behulp van alle vorige gegevens is het mogelijk deze werkloosheidscijfers te vertalen in het verlies aan productievolumen

in de consumptiegoederenindustrie (en uiteraard het verlies, aan potentiële winstmogelijkheden in de investeringsgoederenbranche). Wanneer 80 pCt van deze werkloosheid wordt toegerekend aan de consumptiegoederenindustrie, dan vertegenwoordigt deze een waardeverlies van $\frac{80/100 \times 33 \times 116}{70} = \text{fr. } 4,3 \text{ mrd.}$

Met behulp van dit basismateriaal was het mogelijk de grafiek op te stellen en de verschillende „trade-points” bij alternatieve economisch-politieke constellaties aan te geven.

Ten slotte nog twee opmerkingen.

In de eerste plaats kan aangetekend worden, dat de hier ontwikkelde methode niet vergeleken kan worden met die der collectieve indifferentiecurves zoals ontwikkeld door Leontief, Meade en anderen. Een toelichting op dit complex van theoretische aspecten moge hier verder achterwege blijven.

In de tweede plaats dient nogmaals te worden gememoreerd, dat deze analyse zich beperkte tot de relatieve veranderingen in de productiestructuur. Een onderzoek naar de absolute veranderingen (d.w.z. rekening houdend met de absolute toename van de bevolking) bevestigt echter de conclusies. Ook een toelichting hierop moge hier verder worden weggelaten.

*s-Gravenhage.

Dr J. WEMELSFELDER.

Agrarische bevolkingsdruk in Europa

Een van de meest opvallende verschijnselen in de ontwikkeling van de Europese cultuurkring is misschien wel geweest de enorme bevolkingstoename in de laatste anderhalve eeuw. In deze periode steeg de bevolking in Europa van 180 tot 540 miljoen zielen, een verdrievoudiging dus. Ongeveer een zelfde toename gaf de wereldbevolking te zien.

Een tweede opmerkelijk feit in het Europa van de 19e en 20ste eeuw is de sterke uitbreiding van de bestaansmogelijkheden en vooral de differentiatie hiervan. Tot aan het einde van de 18e eeuw was Europa nl. een betrekkelijk dun bevolkt continent, welks bevolking, naast enige handel en verkeer, in hoofdzaak de landbouw beoefende. Er bestond een nauw verband tussen voortgebrachte producten van eigen bodem en de bevolkingsdichtheid. Werken vóór de wijziging in de economische structuur van Europa, welke bekend staat als de industriële revolutie, 50-80 pCt van de beroepsbevolking in de landbouw, thans is dit percentage in verschillende landen tot onder de 20 gedaald. Engeland is in dit opzicht het verst gegaan; met ongeveer 6 pCt van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw neemt dit land een unieke plaats in op de wereld. Aan de andere kant zijn er echter ook thans nog Europese landen met een zeer hoog agrarisch bevolkingspercentage; o.a. Roemenië, Bulgarije en Joegoslavië, met meer dan 60 pCt, terwijl ook Spanje en Italië met ongeveer 50 pCt nog lang niet de ontwikkelingsfase van West-Europa hebben bereikt.

Het zal niemand verbazen, dat de uitbreiding van de bestaansmiddelen en de toename van de bevolking niet altijd en overal in hetzelfde tempo plaatsvonden. Verwonderlijk zou het veeleer zijn, als heel deze ontwikkeling harmonisch en evenwichtig was verlopen. Een belangrijke uitlaatklep voor deze spanningen, ten gevolge van de wanverhouding tussen bestaansmiddelen en mensen, was de emigratie. Deze emigratie, in hoofdzaak naar Noord- en Zuid-Amerika, is voor Europa zeer belangrijk geweest. In de periode 1821-1932 zijn ongeveer 54 miljoen Europeanen geëmigreerd, waarvan niet minder dan 34 miljoen naar de Verenigde Staten. Tot 1880 was 85 pCt van de Europese emigranten afkomstig uit West-Europa, in de periode 1910-1914 slechts 30 pCt; voor Zuid- en Oost-Europa waren deze percentages resp. 15 en 70 ¹⁾. Deze verschuiving werd enerzijds veroorzaakt door de afnemende bevolkingsgroei in West-Europa, ten gevolge van dalende geboortecijfers, anderzijds door de steeds toenemende welvaart in dit gedeelte van Europa, waardoor de noodzaak om te emigreren aanzienlijk minder werd.

Voor landen als Engeland, Noorwegen, Italië en Spanje bedroeg deze emigratie ongeveer $\frac{1}{3}$ van de totale bevolking in 1910. Voor Duitsland, maar vooral voor Nederland, België en Frankrijk, heeft deze emigratie veel minder betekend.

Wat is nu het resultaat van de geconstateerde ongekende bevolkingsgroei, de stormachtige ontwikkeling van de bestaansmiddelen, de massale emigratie naar Amerika en de reeds in de 19e eeuw ingezette daling van de geboortecijfers? Heeft deze ontwikkeling misschien een belangrijke invloed gehad op de agrarische bevolkingsdruk? Ik zou hierop volmondig met ja willen antwoorden. Het is m.i. aan geen twijfel onderhevig, dat de landvlucht in sommige landen een gevolg is van de wijzigingen in de economische structuur dier landen en evenmin, dat deze wijziging in andere landen juist een te geringe migratie van het land naar de stad tot gevolg had.

Hoe staat het nu in feite met deze bevolkingsdruk op het platteland in Europa? Hierover lopen de meningen nogal uiteen.

Om hierover een oordeel te kunnen uitspreken, zullen wij de feiten in ogenschouw moeten nemen, hierbij ons in hoofdzaak bepalend tot Europa. Allereerst dient te worden opgemerkt, dat het in het kader van ons onderwerp onmogelijk is over Europa als geheel te spreken, aangezien juist in dit opzicht Europa zeer heterogeen van samenstelling is. Dat Europa wat betreft zijn economische structuur grote verschillen vertoont, zagen wij reeds 'aan de cijfers betreffende de beroepsstructuur. Grote verschillen treffen wij evenwel ook aan in de agrarische structuur. Als belangrijkste kenmerken van deze structuur, waarin grote verschillen aan de dag treden, kunnen worden genoemd: bedrijfsgrootte, verkaveling en ontsluiting van de grond, de juridische vorm van het grondgebruik, de credietvoorziening en de openbare nutsvoorziening (electriciteit, water en telefoon), de mechanisatiegraad, de agrarische bevolkingsdichtheid en ten slotte de vakbekwaamheid van de agrariërs, welke uiteindelijk wordt bepaald door het aanwezige apparaat voor onderzoek, onderwijs en voorlichting in de landbouw.

Het zijn deze nauw met elkaar samenhangende factoren, welke bepalend zijn voor het niveau van de bedrijfsvoering en dus voor de welvaart in de landbouw. Eigenlijk vormen deze factoren de omstandigheden waaronder de landbouw wordt beoefend en welke het agrarisch inkomen in hoge mate bepalen. Het is natuurlijk wel zo, dat bepaalde prijsverhoudingen de landbouw tijdelijk een goed inkomen kunnen bezorgen, maar blijvende welvaart is alleen mogelijk bij gezonde productie-omstandigheden.

Op twee factoren, welke nauw verband houden met de

¹⁾ Ir E. J. Mulder: „Enkele demografische aspecten in Europa en Azië”, Tijdschrift van het K.N.A.G., Deel LXV, 1-1948.

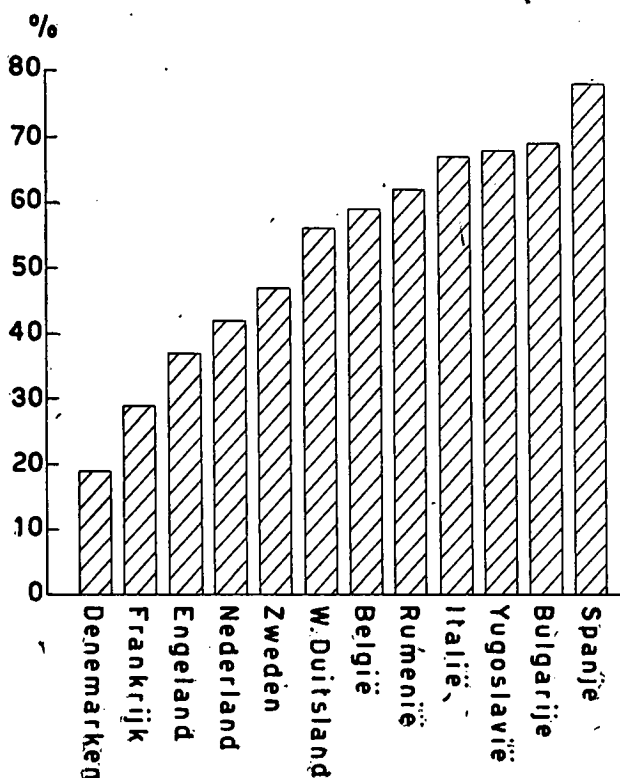
agrarische bevolkingsdruk en van directe betekenis zijn voor de welvaart in de landbouw, zal hier iets dieper worden ingegaan, t.w. de agrarische bevolkingsdichtheid en de grootte der bedrijven.

De grootte der bedrijven.

Niet alleen in de oude cultuurgebieden van Europa, het Midden Oosten en het Verre Oosten is er sprake van een groot aantal te kleine bedrijven, maar ook in gebieden, welke nog betrekkelijk kort in cultuur gebracht zijn — met name in de Verenigde Staten — is er sprake van een nijpend kleine-bedrijvenvraagstuk. Om ons tot Europa te beperken, behoeft men maar enkele cijfers over het aantal bedrijven van 1-5 ha onder ogen te krijgen om van de klem van dit vraagstuk overtuigd te raken. In Zweden, Zwitserland en Nederland ligt het percentage bedrijven van 1-5 ha tussen 40-50, voor België, Duitsland, Italië, aanzienlijk boven de 50. Denemarken en in mindere mate ook Engeland en Frankrijk nemen in dit opzicht een gunstiger plaats in. Het relatief geringe aantal kleine bedrijven in Denemarken is mede een gevolg van de constructieve landbouwpolitiek, die de Regering in het begin van de twintigste eeuw heeft gevolgd ten aanzien van het gebruik van ontgonnen woeste gronden.

GRAFIEK 1.

Aantal bedrijven van 1 - 5 ha in pCt van het totale aantal bedrijven gelijk aan en groter dan 1 ha

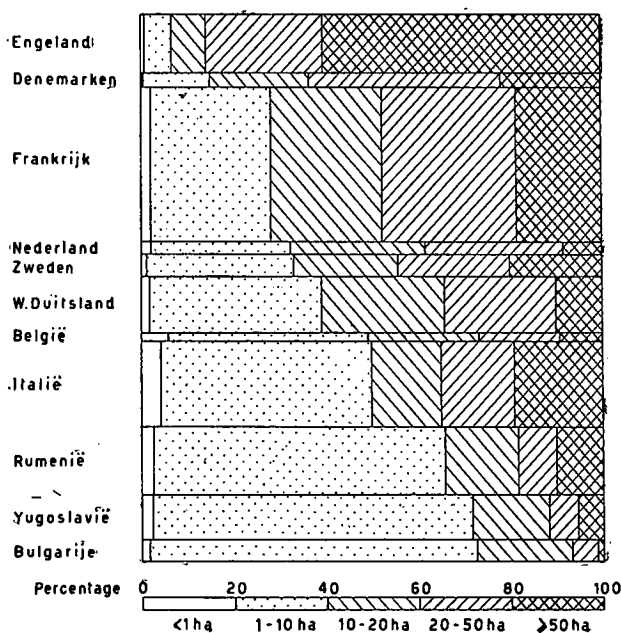
Waarom interesseert ons nu de grootte der bedrijven en waarom is er bij het voorkomen van veel kleine bedrijven sprake van een nijpend vraagstuk? In de eerste plaats omdat mede ten gevolge van bovengenoemde ontwikkeling de verkaveling van de bedrijven in vele landen zeer slecht is. Een gemiddeld aantal kavels per bedrijf van 20 en meer bij een zeer geringe grootte der kavels, is niet direct bevorderlijk voor een efficiënte productie.

In de tweede plaats, en dit is voor ons doel belangrijker, blijkt er een nauw verband te bestaan tussen de grootte der bedrijven, de productie-per werker en het voorkomen van

verborgen werkloosheid. In verschillende rapporten zijn deze verbanden kwantitatief vastgelegd ²⁾. Bij onderzoeken, welke in Nederland zijn verricht, is gebleken dat de productie per werker op de grotere bedrijven bijna 3 maal zo groot is als op de kleinste bedrijven. Aange-toond is ook, dat de oorzaak hiervan gelegen is in het overvloedige arbeidsaanbod op de kleine bedrijven; per eenheid cultuurgrond 3 à 4 maal zoveel arbeidskrachten als op de grote bedrijven. Neemt men bij deze cijfers in aanmerking, dat de landbouw in Nederland vrij intensief wordt bedreven, dan zal het duidelijk zijn, dat het vraagstuk in andere Europese landen, waar de landbouw zoveel extensiver is, nog nijpender moet worden genoemd.

GRAFIEK 2.

Oppervlakte cultuurgrond naar bedrijfsgrootte

Bron: U.N. European Agriculture - A statement of problems, Geneva 1954

Genoemde resultaten van de onderzoeken zijn in wezen niets anders dan kwantitatieve illustraties van de wanverhouding, die er in vele Europese landen bestaat tussen de hoeveelheid grond en het aantal mensen, dat deze grond moet bewerken. Voor Nederland en België is berekend, dat op de kleine bedrijven $\frac{1}{4}$ tot $\frac{1}{3}$ van de arbeidskrachten zouden kunnen worden gemist. Schattingen, welke in Italië en Griekenland zijn gedaan, hadden tot resultaat dat, rekening houdend met de unemployment en de underemployment, de helft tot tweederde van de arbeidskrachten als arbeidsoverschot moet worden beschouwd.

In beginsel komen voor een oplossing van het kleine-boerenvraagstuk drie middelen in aanmerking, t.w. intensivering van de productie, grotere afvloeiing van mensen uit de landbouw en vergroting van de bedrijven. De dosering van deze middelen, die tot genezing kunnen leiden, kan onmogelijk uniform voor alle landen worden voorgeschreven. Deze zal afhankelijk zijn van de voorhanden mogelijkheden in de diverse landen. Mogelijkhe-

¹⁾ a. Baptist et Waterschoot: „Etudes de la Petite Exploitation Agricole”, Gand, België.

b. „Underemployment of rural families”: Joint Committee Print, 82d Congress 1ste Session, Washington, 1951.

c. „Differentials in productivity and in farm-income of agricultural workers by size of enterprise and by regions” door L. J. Ducoff en M. J. Hagood, Washington, 1944.

d. Maris, Scheer en Visser: „Het kleine-boerenvraagstuk”, Den Haag, 1951.

den met betrekking tot de nog in cultuur te brengen woeste grond, de productietechniek en de uitbreiding van de werkgelegenheid in de niet-agrarische bedrijfstakken. Ongetwijfeld zijn in deze opzichten in verschillende landen nog grote mogelijkheden aanwezig. Doorslaggevend voor de oplossing van het vraagstuk zal evenwel zijn de bereidheid van volk en regering om deze mogelijkheden door een constructieve landbouwpolitiek te realiseren. Hiermee zou een zwakke plek in de Europese landbouw verdwijnen en de concurrentiepositie aanzienlijk worden verbeterd.

Agrarische bevolkingsdichtheid.

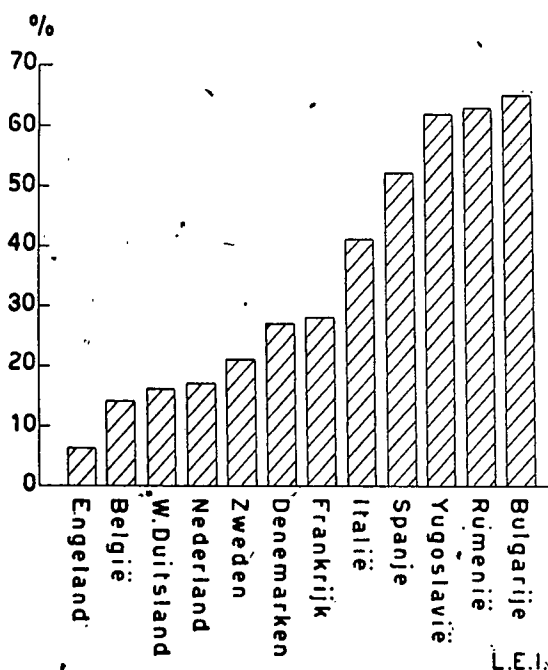
Wij zagen reeds, dat zich in vele landen van Europa grote wijzigingen voltrokken hebben in de demografische structuur ten gevolge van wijzigingen in geboorte- en sterftcijfers enerzijds en emigratie anderzijds, terwijl in sommige landen, met name de landen van Westelijk Europa, belangrijke wijzigingen in de economische structuur plaatsvonden. Het resultaat van deze ontwikkeling is geweest: grote verschillen in het agrarisch bevolkingspercentage en wat voor ons belangrijker is, grote variaties in de agrarische bevolkingsdichtheid. West- en Centraal Europa onderscheiden zich in dit opzicht opmerkelijk van Zuid- en Oost-Europa. In eerstgenoemde landen varieert het aantal mannelijke agrarische beroepspersonen per 100 ha cultuurgrond van 8 tot 20, terwijl dit aantal in Zuid- en Oost-Europa boven de 30 ligt. De Verenigde Staten, Canada en Australië blijken nog aanzienlijk beneden de 8 te liggen, terwijl landen als Egypte en China een dichtheid van 74 en 41 te zien geven.

Hiermede gepaard gaan grote verschillen in de productie per werker. Colin Clark komt bij zijn berekeningen voor Oost- en Zuid-Europa tot 156-250 I.U.'s per werker; voor West-Europa, de Verenigde Staten en Canada tot 400-600 I.U.'s, terwijl Nieuw-Zeeland 2.000 en Egypte, China en India minder dan 100 I.U.'s per werker voortbrengen³⁾. De productiviteit per werker wordt natuurlijk niet alleen bepaald door de bevolkingsdichtheid, ook de productietechniek is van grote invloed. Vandaar dat landen als Nederland en België, ondanks een hoge agrarische bevolkingsdichtheid, toch een behoorlijke productie per werker te zien geven; bijna net zo hoog als Engeland en Canada, landen waar de agrarische bevolkingsdichtheid zoveel lager is. Voor Nederland en in mindere mate ook voor België moet bovendien nog worden gewezen op de zeer intensieve tuintbouwteelten, waardoor deze landen een bijzondere positie innemen. Een land, waar deze bijzondere teelten veel minder belangrijk zijn, maar waar de landbouw toch zeer intensief wordt bedreven en waar het niveau van bedrijfsvoering hoog is, is Denemarken. In dit land zijn 13 mannelijke beroepspersonen per 100 ha cultuurgrond werkzaam, terwijl de productie per werker bijna 600 I.U.'s bedraagt. Stelt men in Europa dit land tot een voorbeeld, dan krijgt men enig idee van de agrarische bevolkingsdruk en de productiviteit in de landen van Oost- en Zuid-Europa. Maar zelfs in vele landen in West- en Centraal Europa, waar het agrarisch bevolkingspercentage drastisch is gedaald en ook absoluut de agrarische beroepsbevolking is afgenomen, is m.i. nog sprake van een te dichte agrarische beroepsbevolking. Een uitzondering hierop vormt Frankrijk. Alleen in dit land (althans in enkele gebieden) doet zich het omgekeerde verschijnsel van de landvlucht voor. Het feit evenwel, dat o.a. Duitsland, België en Nederland, landen die toch in de afgelopen eeuw sterk zijn geïndustrialiseerd, nog een

te grote agrarische bevolkingsdichtheid hebben, toont wel duidelijk aan, dat binnenlandse migratie van het land naar de stad geen eenvoudige zaak is.

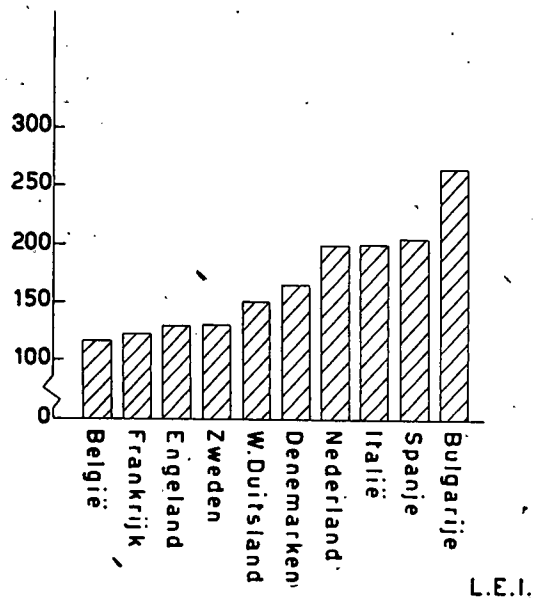
GRAFIEK 3.

Mannelijke agrarische beroepspersonen in procenten van de totale mannelijke beroepsbevolking in 1950

GRAFIEK 4.

Aantal aanrukkende per 100 vertrekkende mannelijke beroepspersonen van 15 - 64 jaar (Berekend uit gegevens, gepubliceerd in Demographic Yearbook 1949 - 1952)

Verbazing behoeft dit o.i. niet te wekken, want de aantallen waar het hier om gaat zijn niet gering. Het zou ons veeleer moeten verbazen als de stroom van mensen, die ieder jaar van het land naar de stad moet vloeien groot genoeg was. De landbouw is nu eenmaal in landen, die zich economisch ontwikkelen een „declining industry”, d.w.z. dat, aannemende dat in deze landen de agrarische bevolking in geen geval mag toenemen, ieder jaar minstens het geboorte-overschot op het land moet afvloeien naar de stad. Voor Nederland bedraagt dit aantal jaarlijks ruim 10.000, d.i. 2 pCt van de agrarische beroepsbevolking. Zouden wij dit percentage voor alle Europese landen aanhouden — in Oost- en Zuid-Europa is het hoger —

³⁾ Colin Clark: „The conditions of economic progress”, 1951, blz. 193 e.v. Om de productie per werker internationaal vergelijkbaar te maken, heeft Clark de waarde der productie uitgedrukt in „International Units”, d.w.z. in dollars.

dan wil dit zeggen, dat er jaarlijks in Europa ongeveer 1 miljoen beroepsrijpe agrarische jongeren moeten afvloeien naar de stad. Met dit cijfer is nog slechts een minimum aangegeven. In de eerste plaats omdat dit gebaseerd is op de huidige beroepsbevolking, die in de meeste landen veel te groot is en in de tweede plaats door een toenemende mechanisatie de behoefte aan menselijke arbeid afnemen. Deze laatste factor kan ongetwijfeld voor Europa nog van grote betekenis worden. De verschillen in mechanisatie zijn nl. nog zeer groot. Het aantal tractoren per 1.000 ha cultuurgrond varieert in Europa van 35 tot 1 en het aantal mannelijke beroeps-personen per tractor van 3 tot over de 300. In Oost- en Zuid-Europa is de landbouw nog weinig gemechaniseerd; in verschillende landen in West-Europa daarentegen is de mechanisatiegraad vrij hoog. Bij een toenemende mechanisatie zal dus vooral in Oost- en Zuid-Europa de arbeidsbehoefte, nog aanzienlijk dalen en dus de afvloeiing evenredig moeten toenemen.

aantal mensen en de oppervlakte cultuurgrond. Primair dient dus de afvloeiing te worden bevorderd. Dit zou op een doelmatige wijze kunnen gebeuren door de bevolking op het platteland voorlichting te geven over de school- en beroepskeuze. Voorlichting dus over de beroepen, welke kunnen worden gekozen; hierbij is tevens van belang, dat de mensen die moeten kiezen worden getest op hun geschiktheid voor de diverse beroepen. Hierbij sluit dan vanzelf aan de voorlichting over de opleidingsmogelijkheden voor de verschillende beroepen. Het mag op zijn zachtst gezegd merkwaardig worden genoemd, dat één van de belangrijkste beslissingen in het leven van vrijwel ieder mens door de overgrote meerderheid met zo weinig kennis van zaken wordt genomen. Het oprichten van een voldoende aantal voorlichtingsbureaux voor school- en beroepskeuze is dus wel het minste wat men kan doen om te bewerkstelligen, dat een voldoende aantal agrarische jongeren een beroep kiest buiten de landbouw. Afgezien van emigratie is uiteraard voorwaarde voor deze afvloeiing, uitbreiding van de werkgelegenheid in niet-agrarische bedrijfstakken.

In vele landen is er op dit punt nog van geen enkele voorlichting sprake en in landen waar dit wel het geval is blijkt deze voorlichting zich in hoofdzaak te beperken tot de stedelijke centra. Gedurende de krachtige economische ontwikkeling die West-Europa in de achter ons liggende anderhalve eeuw heeft meegemaakt, heeft men aan dit punt onvoldoende aandacht geschonken. Men heeft de geweldige migratie van het land naar de steden, die zich in deze periode heeft voltrokken, maar aan haar lot overgelaten; ongetwijfeld ten nadele van stad en platteland beide.

Wellicht kunnen de landen die nog aan het begin staan van deze ontwikkeling, hieruit lering trekken. Hierbij wordt in de eerste plaats gedacht aan de landen in Zuid- en Oost-Europa. Deze landen, met meer dan 60 pCt van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw en met een laag welvaartsniveau, zullen nog een lange weg moeten afleggen om het welvaartsniveau van West-Europa en andere economisch ontwikkelde landen te bereiken. Het zou van grote betekenis zijn, als deze landen zich de ervaringen, opgedaan bij het groeiproces in West-Europa, ten nutte konden maken.

Met nog een enkel woord zij er op gewezen, dat bij deze afvloeiing en wijziging in de economische structuur ook sociale vraagstukken een belangrijke rol spelen. Om een voldoende afvloeiing uit de landbouw naar de industrie te krijgen zijn voorlichtingsbureaux alleen, hoe belangrijk ook op zichzelf, zeker niet afdoende. Men zal ook aandacht moeten besteden aan de sociale weerstanden die bij de agrarische bevolking tegen afvloeiing bestaan. De agrariër is nu eenmaal vrij sterk traditioneel ingesteld en weinig geneigd om oude paden te verlaten. Men zal hen dus rijp moeten maken om nieuwe wegen te betreden. In feite komt het neer op een vergroting van het aanpassingsvermogen van de agrarische bevolking. Dit centrale vraagstuk is ook uit andere hoefde voor het platteland van groot belang. Men behoeft hier maat te denken aan de toenemende industrialisatie en de belangrijke wijzigingen in de agrarische structuur ten gevolge van een verbetering van de productie-omstandigheden (hierbij kan worden gewezen op de ruilverkavelingen in diverse landen en de grote agrarische hervormingen in Oost-Europa en Italië), om vast te stellen, dat hiermede wijzigingen in de sociale structuur gepaard moeten gaan.

Samenvatting.

Europa heeft de afgelopen anderhalve eeuw naast een

Landen	Aantal mannelijke agrarische beroeps-personen per 100 ha cultuurgrond 1930 a)	Mannelijke agrarische beroeps-personen in procenten van de totale mannelijke beroepsbevolking in 1930 a)	Aantal mannelijke agrarische beroeps-personen per tractor 1952 of 1953 a)	Aantal bedrijven van 1-5 ha in procenten van het totale aantal bedrijven groter dan 1 ha	Netto productie per mannelijke agrarische beroeps-person (t.u.) c)	Noodzakelijke afvloeiing p. jaar van agrarische jongeren van 0-14 jaar in procenten van alle mannelijke agrarische beroeps-personen	Aantal aanrukkende per 100 vertrekkende mannelijke beroeps-personen van 15-64 jaar
Verenigde Staten	2	16b)	2	9 e)	623	3,54	162
Engeland	8	6	3	37 d)	531	1,76	128
Zweden	10	21	5	47 d)	354	2,25	129
Denemarken	13	27	8	19 d)	592	3,45	167
Frankrijk	13	28	20	29 d)	414	1,96	123
West-Duitsland	18	16	7	56 e)	416	2,29	149
België	20	14g)	25	59 d)	466	1,86	116
Nederland	22	17	17	42 f)	489	2,55	197
Roemenië	23	63	236	62 i)	158	2,62	250 i)
Joegoslavië	31	62	323	68 h)	148	3,59	250 i)
Italië	33	41	73	67 d)	154	2,74	197
Bulgarije	35	65	122	69 i)	201	3,67	267
Spanje	—	52	264	78 j)	291	2,89	206

a. U.N. — European Agriculture — A Statement of Problems (Geneva, 1954).

b. U.N. — Economic and Social Council — European Agriculture (Februari 1954).

c. The Way Ahead — Quarterly Economic Review, Vol. II, Number 2, blz. 74 e.v.

d. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie — Juni/Juli 1952.

e. F.A.O. — Monthly Bulletins — World, Censures.

f. C.B.S.

g. Yearbook of Labour Statistics — 1953.

h. Departement van Landbouw.

i. Schattingen.

j. „Economic demography of Eastern and Southern Europe” door W. E. Moore, Geneva 1945, blz. 82.

De feiten wijzen uit, dat de afvloeiing onvoldoende plaatsvindt. Verder leert de ervaring, dat de afvloeiing veel te laat plaatsvindt; pas op latere leeftijd komen velen tot de overtuiging, dat er in de landbouw voor hen geen plaats meer is. Dat deze gang van zaken voor de betrokkenen weinig aantrekkelijk en voor de welvaart nadelig is, behoeft wel geen betoog. De gevolgen van een te geringe afvloeiing zijn onvermijdelijk unemployement en underemployment. De hiermede gepaard gaande bevolkingsdruk werkt weer stimulerend op het splitsen van bedrijven, waardoor underemployment nog sterker toeneemt. Ernstig is ook, dat juist in de gebieden met een arbeidsoverschot de drang tot rationalisatie en mechanisatie van de landbouw niet groot is. Vanzelfsprekend is in zulke gebieden de neiging om vakonderwijs te volgen ook niet groot en hiermee zijn dan enkele typerende trekken naar voren gekomen van die gebieden, welke men tegenwoordig onderontwikkeld pleegt te noemen.

De vraag dringt zich op hoe deze gebieden moeten worden geholpen en waar men moet beginnen. Het knelpunt is in deze gebieden de wanverhouding tussen het

ongekende bevolkingsgroei een zeer krachtige ontwikkeling van de bestaansmogelijkheden te zien gegeven. Deze ontwikkeling is gepaard gegaan met een massale emigratie naar overzeese gebieden en een niet minder grote verhuizing van mensen binnen Europa van het platteland naar de steden.

De balans opmakend van deze groei en verschuivingen moeten wij constateren, dat in Zuid- en vooral Oost-Europa de economische ontwikkeling ver is achtergebleven bij de bevolkingsgroei en dat in vrijwel alle landen van Europa — een uitzondering vormen Engeland en Frankrijk — de migratie van het land naar de steden onvoldoende is geweest. Deze landen zitten nu met de gevolgen van een te grote agrarische bevolkingsdichtheid, t.w. te kleine bedrijven, een aanzienlijke rural underemployment en uiteindelijk een lage productie per werker. Het vraagstuk van een te grote agrarische bevolkingsdichtheid is ook daarom zo ernstig, omdat een te grote dichtheid remmend werkt op een verbetering van de productie-omstandigheden — een wijziging dus van de agrarische structuur — en van de productietechniek. Vergeleken bij de grote wijzigingen in de economische structuur, welke Europa te zien heeft gegeven, moeten de veranderingen van de agrarische structuur gering worden genoemd. In de meeste landen van Europa is aan de verbetering van het industri-

ele klimaat veel meer aandacht besteed dan aan dat van het agrarische.

Als middelen om de agrarische bevolkingsdruk te verlichten werden genoemd: een grotere afvloeiing van agrarische jongeren uit de landbouw, o.a. door een intensieve voorlichting betreffende school- en beroepskeuze en een sanering van de bedrijfsgrootte en andere productie-omstandigheden.

Het vraagstuk van de afvloeiing van mensen uit de landbouw en een verbetering van de agrarische structuur krijgt nog meer betekenis als men het betreft op de landen van Zuid- en Oost-Europa. Deze landen staan immers nog aan het begin van een economische ontwikkeling en kunnen dus nog ten volle profiteren van de fouten, die West-Europa in het verleden heeft gemaakt. Indien deze landen van het begin af aan gelijktijdig aandacht schenken aan de afvloeiing van mensen en een verbetering van de productie-omstandigheden, zal de ontwikkeling enorm worden bevorderd.

Dat bij deze wijzigingen in de economische structuur ook wijzigingen in de sociale structuur van het platteland zullen plaatsvinden, behoeft wel geen nader betoog. Dit onderwerp valt evenwel buiten het kader van dit artikel.

's-Gravenhage.

Dr Ir A. MARIS.

Regeling van het afbetalingskrediet in België?

Uit het globale overzicht, dat wij van de Belgische markt van het afbetalingskrediet hebben gegeven ¹⁾, traden enkele van zijn typische karaktertrekken naar voren, en wel dat in de orde van de aangegeven classificatie, zowel het gemiddelde kredietbedrag als de bezorgdheid inzake risicoselectie afnemen, maar dat gelijktijdig i.v.m. toenemend risico, hogere vaste kosten en duurdere herfinanciering, de toegepaste rentetarieven oplopen. Opvallend is ook dat naarmate de financieringsmaatschappij zich in een lagere klasse bevindt — en uitzondering gemaakt voor de grootwarenhuizen — haar rechtstreekse kredietverlening aan de kopers afneemt, ten bate van de financiering door bemiddeling van de verkoper.

De rendabiliteit.

De financieringsmaatschappijen zullen er, zoals valt te constateren, naar streven waar mogelijk in een hogere categorie te geraken, en zullen meestal niet uitzien naar de lagere. Hun normaal actieveld, hun techniek of hun standing laten in het algemeen deze concurrentie op lager niveau niet toe.

Ze hebben hier trouwens ook minder belang bij, daar ze dan in een lagere „range” van kredietbedragen terecht komen. Men mag inderdaad aannemen, dat de algemene rendabiliteit recht evenredig evolueert met het gemiddelde kredietbedrag. Deze laatste vaststelling vindt haar verklaring niet zozeer in de gewijzigde inkomsten uit de aangerekende rente, maar wel in het belang van de ondrukbaar vasten kosten, die vanzelfsprekend zwaarder wegen naarmate het kredietbedrag kleiner wordt. Het belang van deze vaste kosten (onderzoek met het oog op aanleggen van dossier, opvolgen der afwikkeling, inningskosten) wordt veelal te gemakkelijk over het hoofd gezien, maar in feite zijn ze een zeer belangrijk element in de techniek der afbetalingskredieten. Het valt dan ook

op dat, naarmate de financieringsmaatschappijen zich in een hogere klasse der bovenaangenomen classificatie bevinden, deze vaste kosten in absolute cijfers toenemen, aangezien onderzoek zowel als opvolging van het krediet met meer nauwgezetheid geschieden.

Nu kan men er wel toe komen door rationalisatie in de uitvoeringsdienst deze kosten te drukken. Maar wanneer de kostenbesparing geschiedt ten nadele van het preventief onderzoek of de opvolging van het krediet, dan kan steeds opnieuw worden waargenomen dat bijna automatisch de onkosten verbonden aan de dubieuze debiteuren oplopen, dit laatste in een veel sterkere verhouding dan de daling der vaste kosten. De bevestiging hiervan vindt men terug in een groeiend aantal onregelmatige gevallen naarmate de maatschappij zich in de eerste, tweede of derde categorie bevindt.

Men raakt hier immers aan het belangrijkste facet van het risico in het afbetalingskrediet. De ervaring heeft geleerd dat voor de financieringsmaatschappij de verliezen van kapitaal en interesten op de leningen in feite zeer gering zijn, maar dat de delicate plek van het bedrijf ligt in de kosten verbonden aan de contentieux. Het verdient daarom aanbeveling de zeer lage afschrijvingspercentages steeds in het licht van de voorgaande constata tie te interpreteren.

Reglementering van het afbetalingskrediet.

Het ligt wel in de aard der zaak dat een financieringsmethode, die zich richt tot een zo ruim publiek en waarvan de techniek zelfs voor specialisten niet eenvoudig kan worden genoemd, ook aanleiding geeft tot misbruiken, en dien volgens heftige reacties heeft uitgelokt. Vooral drie wantoestanden worden over het algemeen aan de kaak gesteld: de buitenmate hoge rentetarieven, het unfaire demarcheren, en de voor de verkoper of financier beschermende clausules in de contracten. Het is onmogelijk binnen het bestek van deze bijdrage

¹ Zie: „Het afbetalingskrediet in België”, in „E.-S.B.” van 16 Juni 1954.

de gehele voorgebrachte argumentatie te ontleden, maar een paar bemerkings dringen zich nochtans op.

Vooreerst kan het niet geloofend worden dat door sommige verkopers en/of financieringsmaatschappijen inderdaad een usuraire rente wordt aangerekend, al dient hier onmiddellijk bijgevoegd dat de grens waar de normale, verantwoorde rente eindigt, moeilijk te trekken is. Daarenboven wordt veelal uit het oog verloren dat de voor de koper zogenaamde reële rentelast, voor de financieringsmaatschappij ver van zuivere winst vormt. Zoals hoger reeds werd betoogd, werkt zij zelf met relatief duur geld en draagt zij de last van hoge vaste kosten, terwijl de beide elementen nog aan belang winnen naarmate de financieringsmaatschappij tot een lagere categorie van de kredietverstrekken behoort. Wat meer speciaal de banken betreft zullen zij wel door niemand er van worden beschuldigd woekertarieven toe te passen: hun tarief is onder de beschouwde maatschappijen traditioneel het laagste, en de scherpe concurrentie die zij onderling voeren zal vooralsnog tot geen verhoging van dit lage renteniveau leiden.

Het tweede verwijt t.a.v. onze financieringsmethode ligt in de manier, waarop demarcheurs er toe komen hun cliënten bepaalde producten aan te lijmen. Het is ongetwijfeld verderfelijk, wanneer bij het publiek het motief tot kopen niet meer ligt in het nut van het betreffend object, maar in de manier waarop het kan worden afbetaald. Maar het komt ons voor dat dit verwijt ten allen tijde aan bepaalde demarcheurs zal kunnen worden gericht. De oude waarheid „het mensdom wil bedrogen worden. . . .” heeft tenslotte met afbetalingskrediet niets uit te staan. . . .

Wat de door de verkopers bepaalde strafclausules aangaat, hier bestaan inderdaad soms misbruiken (terugneming van het voorwerp, forfaitaire schadevergoeding, e.d.), die des te flagranter voorkomen daar ze door de doorsnee koper niet kunnen worden ontdekt, tenzij wanneer het te laat is.

Begrijpelijk zijn van vele zijden suggesties gedaan om deze wantoestanden tegen te gaan. De voorgestelde oplossingen zijn zeer verscheiden, alhoewel ze alle de interventie van de Overheid eisen. Een eerste wil natuurlijk, dat de Overheid zelf tussenkomt op de markt, en via semi-officiële kredietinstellingen, die zelf afbetalingskrediet zouden verlenen, (maar dan tegen gezonde voorwaarden), de markt zou saneren. In andere middens werd voorgesteld aan de financieringsmaatschappijen een soort statuut toe te kennen, in die zin dat verbruikskrediet nog enkel zou mogen worden verleend door geagreëerde maatschappijen; deze agreeatie zou dan afhankelijk worden gemaakt van het nemen van bepaalde verbintenissen door de betrokken maatschappijen, bijv. t.a.v. de rentetarieven, het contant voorschot, de maximumduur van het krediet, enz.

Tenslotte kwam de wens om misbruiken tekeer te gaan tot uiting in de reeds vermelde reeks van wetsvoorstellen, die echter alle door een of andere oorzaak zijn vervallen. Die wetsvoorstellen hadden tot doel één of meer specifieke misbruiken te beteugelen, en voorzagen achtereenvolgens: reglementering van de beslaglegging op het loon, van de bevoegdheid van de rechtbank, de nietigheid van bepaalde ontbindende voorwaarden en strafclausules, de voorlichting van de koper en de maximumduur en het rentetarief der kredieten.

Het wetsontwerp dat vóór de laatste kamerontbinding werd neergelegd beoogde echter meer een regeling van het afbetalingskrediet in zijn geheel. Het legde een reeks

vermeldingen op die ieder contract in zake krediet op afbetaling moet bevatten, het verleende aan de Koning de macht om de maximumduur der verrichting, alsook het minimumvoorschot te bepalen. Tevens werden de modaliteiten van ontbinding der overeenkomst geregeld. Het vervreembare gedeelte van het loon werd op 1/5 maximum gesteld, en het gebruik van geaccepteerde wissels in afbetalingszaken beperkt tot de gevallen, waarin de koper handelaar is.

Dit wetsontwerp heeft vanwege de betrokken partijen veel kritiek uitgelokt. De reële rente op een kredietoperatie kan immers niet eens voor altijd vastgesteld en gepubliceerd worden, gezien het aandeel van de vaste kosten die in de maandelijkse afbetalingen moeten verrekend worden. Doch vooral werden bezwaren geopperd tegen de voorgestelde modaliteiten van ontbinding van de overeenkomst, daar de financieringsmaatschappijen tegenover alle andere eventuele schuldeisers van de koper in een sterk verzwakte positie werden gesteld. Bovendien zou de beperking van het gebruik van handelswissels een wijziging meebrengen in de tot hiertoe door alle financieringsorganismen toegepaste techniek.

Het thans bij de Senaat neergelegde wetsvoorstel gaat in grote lijnen dezelfde richting uit als het voorgaande wetsontwerp. Het blijkt echter ook nog voor veel amendementen vatbaar. De bespreking er van zal t.z.t. meer klaarheid verschaffen aangaande de richting die de wetgever zal willen inslaan.

Voor de onbevooroordeelde waarnemer blijkt het nochtans vast te staan dat, alhoewel misbruiken daar waar ze bestaan, moeten worden bestreden, het gevaar voor overdreven ijver inzake reglementering niet denkbeeldig is. Het feit dat in andere landen een dergelijke wetgeving bestaat, is nog geen reden om die te kopiëren en in België te importeren. Een oordeelkundige voorlichting van de kopers — hetzij door de Overheid, hetzij door de kredietverleners — aangaande de essentie, de mogelijkheden en de gevaren van het verbruikskrediet, zouden een niet te onderschatten bijdrage kunnen leveren tot beperking van de excessen, die het in bepaalde kringen misschien in de hand heeft gewerkt.

Antwerpen.

J. TEYSSSEN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarktsituatie bleef ook de afgelopen week uiterst ruim met ongewijzigde markttarieven, terwijl vrijwel alle affaire ontbrak.

Vergelijking van de laatstgepubliceerde gecombineerde cijfers van 37 handelsbanken, nl. die per 30 April 1954, met die van een jaar tevoren illustreert nog eens, welke belangrijke veranderingen er het laatste jaar op de geldmarkt hebben plaatsgevonden.

In deze periode van één jaar steeg het balanstotaal der betreffende banken van f 6.230 mln tot f 6.878 mln, dus met f 648 mln. De post overheidspapier daalde echter, en wel van f 3.654 mln tot f 3.006 mln, derhalve toevalligerwijze eveneens met een bedrag van f 648 mln. Binnen deze post vertoonde de post schatkistpromessen en -biljetten (resterende looptijd tussen 1 dag en 5 jaar) een daling van f 3.531 mln tot f 1.687 mln, dus met f 1.844 mln. „Ander overheidspapier” daarentegen steeg met f 1.196 mln, hetgeen vrijwel gelijk is aan het bedrag der hieronder ressorterende nieuwe 8, 10, resp. 12 jaar lopende schatkistcertificaten. (officieel thans nog bijzondere biljetten

genaamd). De betekenis van het traditionele geldmarktpapier voor de banken is derhalve absoluut en meer nog relatief in sterke mate achteruitgegaan.

Bij de stijging met f 1.296 mln der andere activa dan overheidspapier waren vooral van belang (alles in mln guldens): kas, banken en giro + 360 (invloed van de verplichte kasreserves); debetsaldi van andere credietnemers + 268 (gestegen credietverlening aan het bedrijfsleven); bankiers buitenland + 110; wissels (waaronder waarschijnlijk veel £ en \$ wissels voorkomen) + 80; voorschotten tegen effecten + 114 en ten slotte effecten enz. + 109. De stijging van beide laatstgenoemde groepen activa schijnt voor een niet onbelangrijk deel aan voorfinanciering en aankoop van langlopend overheidspapier te moeten worden toegeschreven.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt vond gedurende de verslagweek een koersstijging plaats, waardoor het grootste deel van de inzinking van de vorige week werd ingehaald. Ook ditmaal werd hierbij de ontwikkeling in Wallstreet gevolgd, waar Dow Jones Industrials, die de vorige week van 328,0 tot 319,3 was ingezakt, 18 Juni wederom op 327,9 stond. Het verband tussen Amsterdam en New York was niet uitsluitend van psychologische aard; bij verschillende internationaal georiënteerde Nederlandse fondsen was bij de stijging gedurende de verslagweek wederom van aanzienlijke buitenlandse vraag sprake.

Dat aandelenbeleggers niet altijd op dezelfde nette manier worden behandeld als vooral de laatste tijd met name bij de grote internationale concerns meer en meer aan de dag treedt, en dat zij daardoor in het bijzonder bij emissies van tot dusverre ter beurze onbekende ondernemingen vaak grote risico's lopen, blijkt nog eens duidelijk uit een door een commissie van onderzoek gepubliceerd onderzoek over de Apeldoornse Nettenfabriek, waarin onder vele andere onaangename dingen, het publiceren van onware gegevens in het emissieprospectus werd gesignaleerd.

Op de obligatiemarkt trokken de afgelopen week enige conversies de aandacht. De Friesch-Groningsche Hypotheekbank stelt alle nog in omloop zijnde 4 pCt pandbrieven aflosbaar en stelt deze verwisselbaar in 3½ pCt stukken. De Rotterdamse Scheepshypotheekbank doet hetzelfde voor al haar nog uitstaande 5 pCt pandbrieven, welke de houders kunnen converteren in 3½ pCt stukken. Op deze wijze verdwijnen, nu de lage rentestand hier te lande aanhoudt, geleidelijk ook de weinige particuliere obligaties met een rentetype boven 3½ pCt, die nog ter beurze zijn genoteerd.

Aand. indexcijfers.	11 Juni 1954	18 Juni 1954
Algemeen	187,1	189,1
Industrie	266,4	268,2
Scheepvaart	174,7	178,4
Banken	152,5	154,0
Indon. aand.	62,8	63,4
Aandelen.		
A. K. U.	217	225
Philips	244½	253½
Unilever	334	341½ ex div.
H. A. L.	144½	149½
Amsterd. Rubber	94½	85½ ex div.
H. V. A.	121½	123½
Kon. Petroleum	485	507
Staatsfondsen.		
2½ pCt N. W. S.	80	79½
3-3½ pCt 1947	100 ¹ / ₁₆	100½
3 pCt Invest. cert.	100 ¹ / ₁₆	100 ⁹ / ₁₆
3½ pCt 1951	103½	103½
3 pCt Dollarlening	96 ⁹ / ₁₆	96½
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102½	102½
3½ pCt Bataafsche Petr.	102 ⁹ / ₁₆	102 ¹¹ / ₁₆
3½ pCt Philips 1948	102 ¹⁵ / ₁₆	102½
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	98½	98½

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Mei 1954

De algemene toestand van de geldmarkt.

Op de sterke inkrimping van het aanbod aan callgeld naar aanleiding van de einde April vervaldag, herwon de geldmarkt geleidelijk haar ruimte. Het klassieke proces van het maand ultimo ontrolde zich einde Mei opnieuw, doch de hieruit voortvloeiende spanning op de geldmarkt werd door de Pinksterdagen verhinderd vlug tot ontknoping te komen. De banken hadden dan ook hun voorzorgen genomen, en tijdig hun liquiditeiten verhoogd door terugtrekking van daggelden en herdisconto bij de Nationale Bank.

Kredietverlening door de banken aan de private economie (in miljoenen franken)

	Herdisconto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale kredietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1945 Dec.	4.168	5.171	23.117
1949 Dec.	3.339	4.006	24.506
1950 Dec.	8.543	10.110	27.739
1951 Dec.	7.526	6.703	33.364
1952 Juni	6.875	5.220	32.913
1953 Juni	6.915	7.667 a)	35.513
Dec.	8.025	5.379	37.320
1954 Jan.	6.797	5.771	37.324
Maart	6.976	6.825 a)	39.017
April	7.140	6.892 a)	38.907
Mei	—	7.135 a)	—

a) Cijfer begin volgende maand, meer karakteristiek voor de vervaldag.

De toestand van de banken.

Na hun toppunt einde Maart zijn de bankdeposito's de volgende maand nog wat verder opgelopen; gedeeltelijke gegevens wijzen er daarbij op dat einde Mei nog een verder kleine stijging bracht. De bankdeposito's blijven bijgevolg op een relatief hoog peil. Toch blijken de verrichtingen van de Schatkist de laatste weken per saldo geen noemenswaardige invloed uitgeoefend te hebben op de geldsituatie, terwijl anderdeels de maand Mei een deficit van fr. 1.352 mln bracht tegenover de E.B.U. In hoeverre dat deficit een geldverkrapping in de hand zou hebben gewerkt kan vooralsnog niet worden uitgemaakt. Immers dit deficit spruit vooral voort uit de verrichtingen met de sterlingzone, en lijkt meer in het bijzonder voor een goed gedeelte toe te schrijven aan de grote aankopen van wol. Deze invoer van grondstoffen wordt veelal evenwel gefinancierd door bankaccepten, en een zekere kredietcreatie is hier dus geenszins uitgesloten.

Verder lijkt ook de evolutie van de stockvorming vrij uiteenlopend naargelang de bedrijfstakken.

Enkele posten uit de globale bankbalansen

	31/12/1952	31/12/1953	31/1/1954	31/3/1954	31/4/1954
Actief.					
Kredieten aan de private economie	36.546	37.320	37.234	39.017	38.907
Handelsswissels	11.483	11.880	12.118	13.335	12.681
Prolongatie voorsch. op eff.	1.180	1.512	1.388	1.560	1.547
Diverse debiteuren	14.749	15.792	15.601	15.779	16.286
Acceptaties	9.134	8.136	8.127	8.344	8.393
Kredieten aan de Overheid	42.408	43.753	44.821	45.117	46.578
Passief.					
Totale deposito's	64.251	67.431	66.763	67.837	68.143
Op zicht	57.510	58.967	58.620	59.023	59.350
Op termijn	6.741	8.464	8.143	8.814	8.793
Obligaties en kasbons	955	1.921	2.041	2.171	2.278
Eigen middelen	5.770	6.095	6.138	6.189	6.423

Naast een vermindering van de portefeuille handelswissels valt in April vooral een toename van de rekening courant kredieten te vermelden.

De obligatiemarkt.

In de eerste helft van Mei bleef de obligatiemarkt zwak. Nadien trad een verbetering in, die ongeveer samenviel met een teruggaande activiteit op de aandelenmarkt. Vooral de kortlopende effecten genoten van de vastere stemming. Zo stegen de 4 pCt Schatkistcertificaten 1943, 1947 en 1948 resp. met 0,40, 0,35 en 0,55. Ook de stijging van de nieuwe 4 pCt Schatkistcertificaten 1954/59 tot 100,70 was karakteristiek voor deze beweging.

Het handhaven van een 4½ pCt rentevoet voor nieuwe emissies op halflange termijn schijnt de belangstelling voor de genoteerde 4½ pCt leningen te hebben aangewakkerd. Ook bij de langlopende Staatsfondsen bleek de grondtoon vaster dan tijdens de voorgaande maanden.

Bij de uitgiften van parastatale instellingen evenals voor de leningen van het gemeentekrediet en van de steden waren de koersstijgingen overwegend. In de sector van de private obligatieleningen daarentegen bleken, in een enge markt, de koersen eerder naar een baisse gericht. Algemeen beschouwd was de obligatiemarkt in Mei nog steeds ruim, voornamelijk voor de waarden met kortere looptijd, doch het volume der verhandelingen is aanzienlijk lager dan tijdens het eerste kwartaal van dit jaar.

Op de emissiemarkt werd de 4½ pCt R.T.T.-lening 1954/74, fr. 1.400 mln groot, veel moeizamer geplaatst dan de voorgaande emissies van deze instelling. Blijkbaar stootte de verlaging van de nominale rentevoet van 4½ tot 4¼ pCt op weerstand van de beleggers. Intussen werden er twee nieuwe 4¼ pCt leningen met dezelfde modaliteiten als de vermelde R.T.T.-lening, doch met lagere emissieprijs, aangekondigd. Deze worden uitgegeven à 96,50 pCt door de steden Gent en Luik en zijn resp. fr. 400 mln en fr. 250 mln groot. Ook deze uitgiften werden moeilijk geplaatst. Het gemiddeld rendement van deze obligaties bereikt 4,71 pCt, voor een doorsneelooptijd van 13½ jaar.

Blijkbaar tracht de Overheid de rentestand op de obligatiemarkt verder te drukken, om zelf tegen goedkopere voorwaarden te kunnen ontlenden. Hiertoe ware het evenwel vereist nieuwe emissies gedurende enige tijd te vermijden. Ondertussen werd evenwel een nieuwe staatslening eveneens van het 4¼ pCt type op 20 jaar aangekondigd. Deze lening zal uitgegeven worden à 98 pCt en terugbetaalbaar zijn à pari tijdens de eerste vier jaren, à 101 pCt tijdens de volgende acht jaren en à 102 pCt tijdens de laatste acht jaren. De aflossing zal geschieden als volgt: 75 pCt van het uitgegeven bedrag wordt terugbetaald tijdens de eerste 19 jaren volgens een stijgend percentage, terwijl het saldo van de lening op het einde van de leningstermijn wordt uitgekeerd. Volgens deze modaliteiten bekomt de belegger een gemiddeld rende-

ment van 4,65 pCt voor een gemiddelde plaatsingsduur van 13½ jaar. De 3½ pCt Schatkistcertificaten 1944 2e reeks kunnen omgeruild tegen deze nieuwe obligaties, of omgezet in Schatkistcertificaten 3½ pCt op 5 jaar.

De aandelenmarkt.

Na de opvallende hausse van de maand April is het algemeen koerspeil over de maand Mei slechts met 1,1 pCt gestegen.

Indices (1936/38 = 100)

	30/4/54	31/5/54	Beweging in pCt
Banken	252,1	256,0	+ 1,5
Portefeuille	207,3	208,7	+ 0,7
Trusts	161,2	167,9	+ 4,2
Gas en electriciteit	253,4	264,4	+ 4,3
Metaalnijverheid	221,3	224,8	+ 1,6
Scheikundige producten	184,9	183,2	- 0,9
Steenkolenmijnen	187,7	185,5	- 1,2
Spiegelglas	71,2	74,7	+ 4,9
Glasblazerijen	95,4	93,9	- 1,6
Bouwnijverheid	221,7	222,1	+ 0,2
Textiel	163,9	161,8	- 1,3
Koloniale	530,6	536,4	+ 1,1
Voeding	119,4	120,3	+ 0,8
Verscheidene	254,5	251,4	- 1,2
Brouwerijen	66,3	68,0	+ 2,6
Papiernijverheid	387,7	383,9	- 1,0
Warenhuizen	409,4	409,4	0
Algemeen	238,5	241,1	+ 1,1

Slechts 6 rubrieken noteerden een baisse, tegen 10 een hausse en 1 status quo. Per rubriek beschouwd, wordt de aandacht getrokken door de stijging in de Trusts die 4,2 pCt beloopt, waardoor de hausse van vorige maand (4,8 pCt) practisch onverminderd wordt doorgezet. De Gas- en Electriciteitsmaatschappijen, die in April achtergebleven waren op de gemiddelde stijging, lopen nu weer op met 4,3 pCt. De Spiegelglasmaatschappijen geven eveneens een verdere hausse te zien. Op de Brouwerij-aandelen zit een koerswinst van 2,6 pCt, onvoldoende evenwel om het verlies van de vorige maand volledig goed te maken.

De algemene activiteit op de beurs vertoonde gedurende de maand Mei opnieuw een gevoelige verbetering. Men bemerkt inderdaad dat, alhoewel het aantal beursdagen slechts 19 beliep, t.o. 20 in April de verhandelde kapitalen zowel op de contant- als de termijnmarkt aanzienlijk boven het cijfer van April liggen. Daarenboven verdient vermeld te worden dat het publiek verder meer belangstelling voor de beurs aan de dag legt: zowel in aantal titels als in verhandelde kapitalen steeg het volume van de contantverrichtingen met 25 pCt; op de termijnmarkt daarentegen nam het aantal verhandelde effecten af en de waarde van de transacties lag amper 6 pCt boven dit van de vorige maand.

Men dient er nochtans ook mee te rekenen dat deze intensere activiteit niet gelijkelijk over alle sectoren van de beurs werd gespreid maar zich concentreerde op een reeks vedetten. Zo is het typisch dat de activiteit in zeven waarden (Part de Réserve, Sofina, Intercommunale, Katanga, Union Minière, Tanga en Petrofina) meer dan een derde bedraagt van de totale transacties op de Brusselse beurs.

Hoofdzakelijk ingevolge een paar couponverlagingen daalde het gemiddelde rendement op 75 vedetten opnieuw zeer gevoelig. De baisse van het rendement, dat nu het laagste is sinds Januari 1952, werd practisch uitsluitend teweeggebracht door de nieuw aangekondigde dividenden van Metallurgique du Hainaut, Soie de Tubize en Financière des Caoutchoucs.

Rentestand op de obligatiemarkt a)

(in pCt per einde maand)

	Gemiddelde looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Juni 1951	April 1954	Mei 1954
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,36	4,35
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,70	4,64
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	5,02	5,--
Kasbons parastatale instellingen	ca 9 jaar	—	—	5,41	4,67	4,66
Private instellingen	10 à 12 jaar	6,06	5,43	6,08	5,21	5,29

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

Beursrendement

	-1952	1953	1954
Januari	3,63	5,44	4,74
Februari	4,05	5,55	4,89
Maart	4,58	5,50	4,53
April	4,86	5,34	4,08
Mei	5,29	5,24	3,88
Juni	5,26	5,22	
Juli	5,11	5,06	
Augustus	5,02	5,04	
September	5,45	5,31	
October	5,44	4,94	
November	5,36	4,86	
December	5,39	4,84	

Kortrijk. Dr L. DELMOTTE.

STATISTIEKEN

BANK INDONESIA
(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, munt- materiaal, goud en saldi aan converteerbare valuta	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devisenfond's valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
28 April 1954	1.324.408	555.790	242.397	581.237	2.535.575
5 Mei 1954	1.324.583	530.783	215.478	590.139	2.687.618
12 Mei 1954	1.324.583	501.684	234.545	603.807	2.893.434
19 Mei 1954	1.324.583	507.529	226.055	607.029	2.797.505
26 Mei 1954	1.290.383	488.472	312.231	615.621	2.790.159
4 Juni 1954	1.290.404	464.567	379.154	597.338	3.118.483

Data	Bankbiljetten in omloop	Devisenfond's buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		Van anderen
			v/d Reg. v/d Rep. Indon.	Bijzondere rekening inzake de E.C.A. bulp	
28 April 1954	5.331.530	1.451.810	494.868		1.429.129
5 Mei 1954	5.337.837	1.471.086	494.868		1.562.741
12 Mei 1954	5.539.851	1.479.855	494.868		1.522.442
19 Mei 1954	5.590.518	1.464.195	494.868		1.345.628
26 Mei 1954	5.736.408	1.469.398	494.868		1.257.745
4 Juni 1954	5.966.045	1.548.151	494.868		1.357.047

Muntbiljettenomloop per 28 April Rp. 399.000.228,75
Muntbiljettenomloop per 5 Mei Rp. 400.752.911,25
Muntbiljettenomloop per 12 Mei Rp. 398.710.000,75
Muntbiljettenomloop per 19 Mei Rp. 397.133.875,25
Muntbiljettenomloop per 26 Mei Rp. 403.875.769,75

N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij

gevestigd te 's-Gravenhage.

In de op 16 Juni 1954 te Amsterdam gehouden Jaarlijkse Algemene Vergadering van Aandeelhouders werd het dividend over het boekjaar 1953 vastgesteld op 16% in contanten. Hiervan werd op 4 Februari 1954 reeds 4% als interim dividend betaalbaar gesteld, zodat het slotdividend 12% in contanten bedraagt.

Dit slotdividend ad f. 120.- minus 15% dividendbelasting = f 102.- voor de aandeelbewijzen van f 1.000.- en f 12.- minus 15% dividendbelasting = f 10.20 voor de aandeelbewijzen van f 100.- is betaalbaar bij onderstaande bankinstellingen in binnen- en buitenland van Woensdag 30 Juni 1954 af tegen intrekking van dividendbewijs No. 104.

Amsterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Kas-Associatie N.V.
Rotterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Heren Van der Hoop, Offers & Zoon
's-Gravenhage	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Heren Schill & Capadose
New York	The Chase National Bank of the City of New York
Londen	Messrs. N. M. Rothschild & Sons
Parijs	MM. Lazard Frères & Cie
Zürich	Crédit Suisse
Brussel	Banque de la Société Générale de Belgique Crédit Lyonnais S.A.

's-Gravenhage, 16 Juni 1954

N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij

gevestigd te 's-Gravenhage.

Ingevolge een besluit van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 16 Juni 1954 zal ten laste van de agioreserve aan de houders van gewone aandelen der Vennootschap een uitkering in aandelen worden gedaan ten belope van 20% van het per 31 December 1953 geplaatste gewone aandelenkapitaal. De nieuwe aandelen zullen volledig deelgerechtigd zijn in de winst over het boekjaar 1954 en volgende jaren.

Deze uitkering van 20% in aandelen, waarover geen Nederlandse Dividend- en Inkomstenbelasting verschuldigd is, zal verkrijgbaar zijn op dividendbewijs No. 105 van de bewijzen van aandeel. Aandeelhouders, wier aandelen van f 1.000.- zijn geboekt in het register van aandeelhouders, zullen met betrekking tot bedragen van f 1.000.- of veelvouden daarvan, waarvoor zij ingevolge bovenvermelde uitkering op aandelen aanspraak kunnen maken, de Vennootschap kunnen verzoeken een dienovereenkomstig aantal aandelen ad f 1.000.- te hunnen name in voormeld register bij te boeken. Voorzover zij van deze faciliteit geen gebruik kunnen of willen maken, zullen hun scrips ter beschikking worden gesteld, welke dezelfde rechten geven als dividendbewijs No. 105.

De dividendbewijzen No. 105 en de scrips zullen bij de hieronder genoemde bankinstellingen kunnen worden omgewisseld in bewijzen van aandeel aan toonder van f 1.000.- of f 100.- of in bewijzen van aandeel op naam van f 50.-. Bij omwisseling geeft elk dividendbewijs No. 105 van een aandeel van f 1.000.- recht op een vijfde gedeelte van een aandeel van f 1.000.- of twee aandelen van f 100.- of vier aandelen van f 50.-, terwijl elk dividendbewijs No. 105 van een aandeel van f 100.- recht geeft op een vijfde gedeelte van een aandeel van f 1.000.- of een vijfde gedeelte van een aandeel van f 100.- of twee vijfde gedeelte van een aandeel van f 50.-.

Van 30 Juni af zal in Nederland bij de hieronder genoemde bankinstellingen de mogelijkheid tot omwisseling in bewijzen van aandeel aan toonder van f 1.000.- en f 100.- openstaan. Ter zake van de omwisseling in bewijzen van aandeel van f 50.-, zij medegedeeld, dat het in de bedoeling van de Vennootschap ligt binnenkort over te gaan tot de uitgifte in Nederland van bewijzen van aandeel op naam van f 50.-. Het Nederlandse register van aandelen op naam van f 50.- zal worden gehouden door de Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. te Amsterdam als gemachtigde van de Vennootschap. Zodra de uitgifte een aanvang neemt, zal ook de omwisseling van dividendbewijzen No. 105 en van scrips in deze aandelen mogelijk zijn. Nadere bijzonderheden hierover zullen tijdig worden bekend gemaakt.

Voor de dividendbewijzen No. 105 en de scrips, alsmede voor de in verband met bovenbedoelde uitkering nieuw uit te geven aandelen, zal notering ter beurze van Amsterdam en Rotterdam worden aangevraagd.

De hierboven genoemde bankinstellingen zijn:

Amsterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Kas-Associatie N.V.
Rotterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Heren Van der Hoop, Offers & Zoon
's-Gravenhage	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Heren Schill & Capadose

's-Gravenhage, 16 Juni 1954